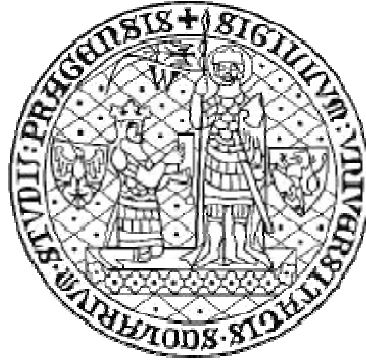

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

Tereza Beníčková

Adolescentní partnerský vztah

Romantic relationship in adolescence

Praha, 2016

Vedoucí práce: prof. PhDr. Lenka Šulová, CSc.

Ráda bych velmi poděkovala vedoucí mé bakalářské práce prof. PhDr. Lence Šulové, CSc., jejíž citlivý a motivující přístup mě v mnohých chvílích velmi podpořil. Zároveň bych chtěla poděkovat za konzultaci a pomoc s návrhem zpracování dat Vlastimilu Tetourovi. V neposlední řadě bych ráda poděkovala i své rodině a příteli za trpělivý a podporující přístup.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 19. 4. 2016

.....
Tereza Beníčková

Abstrakt:

Adolescence je obdobím, ve kterém se formují a rozvíjí první partnerské vztahy. Ty jsou významné pro vývoj adolescenta v několika oblastech, jimiž jsou například identita a přátelské a rodinné vztahy. Co se týče přítomnosti tohoto fenoménu v adolescentní populaci, ukazuje se, že v nezanedbatelném procentu mají zkušenost s partnerským vztahem již raně adolescentní jedinci a s postupujícím věkem se výskyt i délka trvání těchto vztahů zvyšuje. Mezi dospívajícími jedinci se ovšem objevují rozdíly v závislosti na jejich etnokulturní příslušnosti. Co se týče vývoje partnerských vztahů v adolescenci, většina teorií zdůrazňuje vrstevnickou skupinu jedince jako primární prostředí pro jejich formování. Se stoupajícím věkem adolescentů se rovněž bez další závislosti na vrstevnické skupině mění kvalita partnerských vztahů. Obecně směřují k větší fyzické a emocionální intimitě mezi partnery a objevuje se péče, oddanost a společná budoucí perspektiva páru. Nedílnou součástí partnerských vztahů adolescentů je sexualita ve všech svých projevech. Možnost jejího vyjádření je ovšem závislá na kultuře, ve které adolescent žije.

V části návrhu výzkumu předkládám projekt, který by především srovnával českou a vietnamskou adolescentní populaci žijící v ČR co do přítomnosti partnerských vztahů. Výzkum by vycházel ze zahraničních poznatků, které uvádějí méně partnerských vztahů a obecně romantických aktivit v populaci asijských adolescentů.

Klíčová slova:

adolescence, partnerský vztah, vývoj partnerských vztahů, výskyt partnerských vztahů v adolescenci

Abstract:

Adolescence is a period in which first romantic relationships are being formed. Those are important for the development of an adolescent in many areas - for example their identity, family relationships and relationships with friends. In the presence of this phenomenon in adolescent population, research shows that a considerable percentage of people has an experience with a romantic relationship as early adolescent individuals and it's occurrence and length increases with aging. Of course differences appear between adolescent individuals, depending on their ethnocultural nationality. As for the development of romantic relationships in adolescence, most theories emphasize the peer group of an individual as a primary environment for their formation. The relationships' quality also changes with increasing age with no more influence from the peer group. In general they direct to greater physical and emotional intimacy between partners who explore care, devotion and future prospect for the couple. An integral part of a romantic relationship between adolescents is sexuality in all its aspects. The options of expressing it, however, depends on the culture the adolescent lives in.

In a part of research proposal I present a project which would mostly compare the Czech and Vietnamese adolescent population living in the Czech Republic and the presence of their romantic relationships. The research would be based on knowledge from abroad, that shows less romantic relationships and romantic activities in the population of asian adolescents.

Keywords:

adolescence, romantic relationship, development of romantic relationships, incidence of romantic relationships in adolescence

Obsah

Úvod	8
1. Adolescence	10
1.1 Obecné vymezení	10
1.2 Časové vymezení.....	11
2. Adolescentní partnerský vztah – oblasti zájmu	13
3. Význam partnerských vztahů pro vybrané oblasti vývoje adolescenta	17
3.1 Vývoj identity.....	17
3.2 Vývoj v oblasti rodinných a přátelských vztahů	19
4. Přítomnost partnerských vztahů v adolescentní populaci	21
4.1 Výskyt a trvání adolescentních partnerských vztahů – zahraniční výzkumy	21
4.2 Zjištění v rámci vzorku populace českých adolescentů.....	24
5. Vývoj adolescentních partnerských vztahů	27
5.1 Teoretické koncepty a východiska	27
5.1.1 Formování a vývoj partnerských vztahů v kontextu vrstevnické skupiny	28
5.1.2 Vývoj vztahu z hlediska uplatňovaných behaviorálních systémů	30
5.2 Výzkumná zjištění v oblasti vývoje partnerských vztahů.....	31
6. Sexualita jako součást partnerských vztahů v adolescenci	37
7. Návrh výzkumu	40
7.1 Teoretická východiska	40
7.2 Cíl výzkumu	41
7.2.1 Výzkumné hypotézy	41
7.3 Výzkumný design	42
7.3.1 Popis vzorku	42
7.3.2 Použité metody a proces sběru dat.....	43
7.4 Zpracování dat.....	45

7.5 Diskuze	46
Závěr	48
Seznam použité literatury	50
Přílohy	54
Příloha 1	54
Příloha 2	55
Příloha 3	56

Úvod

Adolescence je z mnoha důvodů velmi významným vývojovým obdobím. Je to úsek života, ve kterém se formuje naše tělo i mysl do své, dalo by se říci, vrcholné podoby a rovněž úsek, během něhož postupně získáváme plnou autonomii, reprodukceschopnost a potřebné kompetence pro plnohodnotné zvládnutí dospělého života. Adolescence je v naší kultuře charakteristická změnami a zvraty. Je také plná rozbouřených emocí, důležitých rozhodnutí a v neposlední řadě je to období, ve kterém navazujeme první partnerské vztahy, které především jsou předmětem této práce.

Pojem partnerský vztah je v kontextu této práce pojímán otevřeněji bez důrazu na kvalitu a dlouhodobou angažovanost obou partnerů a zahrnuje jak první přechodné povrchnější pokusy především mladších adolescentů v milostné sféře, tak dlouhotrvající a citově hluboké vztahy navázané v dospívání, které mohou přetrvat i do dospělého věku. Anglická terminologie je v tomto smyslu standardizovanější nežli česká a pro označení první z uvedených možných podob vztahu používá pojem „*dating*“, který by byl do češtiny přeložen nejlépe jako „chození“ či „scházení se“. Co se týče o něco trvalejšího vztahu s druhou osobou, užívá se spojení „*romantic relationship*“, které může evokovat více projevy zamilovanosti v prvních fázích vztahu, ovšem nemusí tomu tak být. V zahraniční literatuře se používá pro označení jak vztahů s kratším trváním ovšem větší citovou angažovaností partnerů, tak pro vztahy o něco dlouhodobější a hlubší. Existuje i širší pojem „*love relationship*“, který se ovšem zpravidla používá pro popis vztahu dvou dospělých osob (Lacinová & Michalčáková, 2006). Tomu, jak v této práci chápu pojem „partnerský vztah“, se pravděpodobně nejvíce blíží pojem „*romantic relationship*“, proto jsem ho také použila v anglickém překladu názvu této práce a z toho důvodu taktéž v práci používám spojení romantický vztah, či romantické zkušenosti a aktivity.

Cílem práce je shrnout a strukturovat obecnější zákonitosti problematiky adolescentních partnerských vztahů, které vycházejí z aktuálních (především zahraničních) výzkumů. Zjištění týkající se dílčích a specifických oblastí tohoto tématu shrnuji v jedné z kapitol. Z důvodu rozsahu práce jim ovšem nevěnuji větší prostor.

Ačkoliv je téma adolescentních vztahů tématem atraktivním pro běžnou veřejnost a uměleckou tvorbu, co se týče vědecké obce a výzkumů na toto téma, dlouho dobu panovalo přesvědčení, že jde o záležitost špatně uchopitelnou a nepodstatnou především kvůli

přechodnosti a z toho důvodu i malé významnosti takovýchto vztahů (Collins, 2003). Od té doby se situace výrazně změnila a v zahraničních výzkumech jde o téma aktuálně velmi oblíbené a sledované. Často se tomuto tématu výzkumně věnují ženy. Z toho důvodu jsem se rozhodla přechylovat jejich příjmení v textu této práce do českých tvarů, ačkoliv jsem si vědoma, že častější variantou je nepřechylovat.

Jak již bylo řečeno, co se týče vědecké činnosti v českém prostředí, adolescentní partnerské vztahy jsou stále oblastí velmi málo výzkumně zmapovanou, která by si zasluhovala, podle mého názoru, větší pozornost. Mou snahou je tedy touto prací poukázat na významnost a šíři tohoto tématu, které tvoří naprosto nedílnou součást adolescence.

1. Adolescence

1.1 Obecné vymezení

Pojetí vývojového období adolescence prošlo v minulosti řadou proměn. Obecně ale vývoj vnímání této životní etapy směřoval k uznání a zdůraznění její specifičnosti a odlišnosti od období dětství a dospělosti. Nyní je na adolescenci nahlíženo jako na svébytný životní úsek, který má svůj vlastní psychologický, sociální, ekonomický, pedagogický, zdravotní, ale i kulturní rozměr (Macek, 2003).

Z hlediska biologického je adolescence období, ve kterém se proměňuje celkový tělesný koncept jedince a na jehož konci stojí plně vyspělý a reprodukceschopný jedinec. Pohlavní dozrávání je proces úzce spjatý s genderovou identitou, sexualitou a potažmo milostným vztahem (Janošová, 2008).

Z hlediska psychického je velmi podstatným procesem dozrávání kognitivních struktur, kdy okolo 12. roku života přichází jedinec do stádia formálních operací a je tedy schopen přemýšlet o jednotlivých skutečnostech i na zcela abstraktní úrovni. Jelikož má adolescent schopnost naprosté abstrakce, je pro něj typické, že si představuje vše kolem sebe (i sebe samého) takové jaké by to mohlo být a jaké by to v ideálním případě také bylo. V adolescenci je proto časté denní snění, které vytváří prostor pro rozvíjení těchto představ. Vytváření ideálů jedince na druhé straně vede ke kritickým stanoviskům k realitě. Ideály si adolescent vytváří samozřejmě i ohledně partnerského vztahu, což v něm může právě v konfrontaci s realitou, která se s ideálem neshoduje, vyvolat pocity nedůvěry, vzteku či úzkosti (Collins, 2003). V adolescenci jedinec taktéž řeší otázku vlastní identity. Její nalezení a ustálení je podstatným milníkem ve vývoji a předpokladem pro rozvoj zdravé dospělé osobnosti, přičemž partnerský vztah je významným faktorem ovlivňujícím proces jejího vývoje (Macek, 2003). Další stránkou psychického života adolescenta je poněkud nestabilní emocionalita, což u dospívajících způsobuje častější změny nálad a může mít tak dopad jak například na aktuální výkonnost v různých oblastech života adolescenta, tak na prožívání vztahů.

Ze sociálního hlediska je adolescence obdobím, kdy se jedinec postupně odpoutává od převažujícího vlivu své rodiny a tíhne více ke svým vrstevníkům. Ačkoliv adolescent hledá svou vlastní identitu a snaží se proto často vymezit od okolí, má na druhou stranu silnou tendenci schovávat se za identitu skupinovou. Skupina vrstevníků, se kterou se jedinec ztotožňuje i srovnává zároveň, má pro něj a i jeho směřování velký význam (Arnett, 2008).

Naprostu neopominutelný význam má pak vrstevnická skupina pro vznik a formování prvních partnerských vztahů, jak bude ukázáno dále v práci.

1.2 Časové vymezení

V rámci této práce je důležité zodpovědět otázku časového ohraničení období adolescence. Adolescence může být chápána pouze jako jedna ze dvou fází v rámci dospívání. Podle Langmeiera a Krejčířové (2006) fáze adolescence následuje až po fázi pubescence a je umístěna mezi 15. a 22. rok života. V této práci ovšem s adolescencí pracuji jako s pojmem označujícím celou druhou dekádu života, kterou můžeme vnímat také jako přechod mezi dětstvím a dospělostí (Macek, 2003; Vágnerová, 2012). Učinila jsem tak z toho důvodu, aby bylo možné do práce zahrnout veškeré zkušenosti dospívajících s partnerskými vztahy, které u nezanedbatelného procenta vznikají i před 15. rokem života.

Období adolescence tedy vymezujeme dolní hranicí (10)11 let a horní hranicí 20(22) let. V rámci této práce se ve shodě s Mackem přikláním ke členění celého tohoto časového úseku na tři stádia, která jsou obecně v mnohých aspektech odlišná a do ohniska zájmu jedince přináší rozdílné otázky a problémy. Především jsem ale zvolila tuto periodizaci z důvodu, že každé z těchto stádií je specifické z hlediska vnímání a prožívání partnerského vztahu. Těmito třemi stádii jsou raná adolescence (10 až 13 let), střední adolescence (14 až 16 let) a pozdní adolescence (17 až přibližně 20 let) (Macek, 2003). Jiné rozdělení volí Vágnerová (2012) a Arnett (2008), kteří člení adolescenci pouze na dvě etapy, jimiž jsou raná a pozdní adolescence.

Ráda bych na tomto místě dala prostor přesnějšímu vymezení vývojových milníků, které na jedné straně určují počátek adolescence a na straně druhé odchod z tohoto období. Především ohledně konce tohoto období a vstupu do dospělosti nepanuje v odborné veřejnosti shoda a považuji za důležité určit prostor, ve kterém se v rámci této práce pohybujeme.

Co se týče vstupu do vývojového období adolescence, je u každého jedince primárně daný geneticky, kdy na určitém stupni vývoje vyšle hypothalamus signál žlázám s vnitřní sekrecí, které zvýší svou produkci pohlavních hormonů. Na základě zvýšené produkce těchto hormonů dochází u děvčat i chlapců k výskytu a rozvoji sekundárních pohlavních znaků, jimiž jsou u dívek například vyznačení bradavky a následné zvětšování prsů, u chlapců zase růst vousů a u obou pohlaví výskyt pubického ochlupení. Mezi chlapci a dívkami existuje jistá variabilita, co se týče načasování nástupu těchto změn.

S posunem v rovině fyziologické úzce souvisí i posun v rovině psychologické. Po období latence se začne projevovat pohlavní pud, který způsobuje zvýšenou sexuální vzrušivost jedince a prožitky zamilovanosti (Janošová, 2008). Až na základě této změny mohou začít vznikat první partnerské vztahy.

Co se týče horní hranice adolescence a přechodu do dospělosti, je na rozdíl od počátku adolescence určena psychosociálními faktory. Dosud uvedení čeští autoři a použité publikace, na základě kterých pojem a časové vymezení adolescence používám, ji umisťují přibližně do 20.(22.) roku života, nicméně zdůrazňují, že zvláště v poslední době může být tento přechod až o několik let posunutý. S novým pohledem na přechod do dospělosti přišel již zmíněný americký psycholog Arnett, který období mezi 18. a 25. rokem života nazval vynořující se dospělostí (*emerging adulthood*) a pojmenoval tak nové vývojové období. Tato nová životní etapa je příznačná pro kultury, kde je akceptováno odložení přijetí dospělosti, jako jsou Spojené státy americké, Kanada, většina zemí Evropy, Austrálie, Nový Zéland a Japonsko (Arnett, 2008). Ačkoliv v zahraniční literatuře použité v této práci již s pojmem vynořující se dospělost pracují, jedná se stále o koncept, o kterém se v odborné veřejnosti vedou diskuze. Odborníci si pokládají otázku, zda jde skutečně o nové vývojové období, jehož vznik je odpovědí na obecnou změnu hodnotové orientace u mladých lidí, změnu rodinného chování, ale například i na nárůst počtu vysokoškolských studentů a prodlužující se délku studia, nebo jde spíše o trend typický pouze pro určité země. V českém prostředí se tímto pojmem poprvé začal zabývat Macek, který toto období od roku 2012 zkoumá společně se spolupracovníky v rámci grantového projektu Cesty do dospělosti (Lacinová, 2016). V rámci tohoto projektu jsou zkoumány i partnerské vztahy této skupiny mladých lidí, a ačkoliv projekt zatím není u konce, jeho předběžné výsledky ještě zmíním dále v práci. Nicméně právě z toho důvodu, že vynořující se dospělost není především v české literatuře pevně zakotveným konceptem, v této práci používám již zmíněné vymezení adolescence, jakožto celé druhé dekády života s tím, že její horní hranice je ve většině vyspělých zemí individuální a subjektivní záležitostí.

2. Adolescentní partnerský vztah – oblasti zájmu

Ačkoliv výzkum adolescentních partnerských vztahů nemá dlouhou historii, už nyní je zřejmé, že jde o oblast skutečně velmi širokou. Ovšem jak již bylo zmíněno, z důvodu rozsahu této práce není možné pokrýt tuto rozsáhlou problematiku se všemi jejími aspekty. V této kapitole nastiňuji některá témata, jimž byla věnovaná pozornost, ale které v této práci blíže nerozpracovávám.

Prvním důležitým a obsáhlým tématem, kterému se v práci věnuji jen okrajově, jsou rozdíly v nazírání na adolescentní partnerské zkušenosti a vztahy mezi jednotlivými kulturami. Mnozí autoři v rámci svých studií mluví o rozdílech mezi adolescenty daných etnokulturními charakteristikami. Nicméně tyto rozdíly jsou pozorovány stále pouze na vzorku obyvatel jedné země zpravidla patřící do západního rozvinutého světa, ačkoliv se v rámci její kultury můžeme setkat s příslušníky různých etnik a ras. Z toho důvodu je i tato práce postavená na zjištěních týkajících se adolescentů vyrůstajících právě v těchto vyspělých západně orientovaných zemích, jejichž směřování je postaveno na jiných společenských pravidlech a hodnotách než je tomu v některých jiných zemích světa.

Ačkoliv se s adolescentní romantickou láskou setkáváme napříč kulturami, velmi se liší přístup společností k tomuto fenoménu, především pak k sexualitě tvořící často součást romantické zkušenosti dospívajících. Na základě toho lze kultury rozdělit na restriktivní, semirestriktivní a liberální. Například USA se řadí mezi státy semirestriktivní (Arnett, 2008). Postoje české veřejnosti v sexuální oblasti obecně, které byly zjišťované v rámci výzkumu Weisse a Zvěřiny (1997), jsou oproti postojům obyvatel právě USA či Velké Británie a Francie velmi liberální. V ostrém kontrastu k nim jsou pak postoje restriktivních kultur, které netolerují či přímo zakazují pohlavní styk před sňatkem a dospívající dívky a chlapci v některých z nich vyrůstají odděleně. Předmanželský sex je u dívek v některých arabských zemích (například Sýrie, Saúdská Arábie, Alžírsko) často spojen i s fyzickým trestem a veřejným zostuzením.

Velké rozdíly existují i ve vnímání a očekávání, které mají mladí lidé od partnerského vztahu a manželství, což je z velké části dáno tradicí dohodnutých sňatků, která stále přetrvává v mnoha zemích. I přesto, že vlivem globalizace se v některých z nich (například v Indii) tento model stává o něco uvolněnějším, má rodina stále velký explicitní vliv na výběr partnera a rozhodování jedince, což je faktor, který odborná literatura, zabývající se adolescenty ze západních vyspělých zemí, takřka nezohledňuje (Arnett, 2008).

Rodiče ovšem nejsou zcela opomíjeným aspektem ve výzkumech v oblasti adolescentních partnerských vztahů. Naopak se jedná o téma velmi intenzivně zkoumané. Značná pozornost je věnovaná významu vztahu k rodičům pro kvalitu partnerského vztahu jedince. Například izraelská studie dvou autorek Scharffové a Mayselsové (2008), ukázala, že lepší vztah s matkou souvisel u zkoumaných dívek nejen s pozdějším zahájením sexuálních aktivit v partnerském vztahu, ale také s vyšší kvalitou tohoto vztahu. Stejně tak dlouhodobý kvalitní vztah dívek s otcem souvisel s vyšší kvalitou vztahu s partnerem. Jiná práce autorek Walperové a Wendtové (2015), taktéž zkoumající spojitost mezi kvalitou vztahu s rodiči a s partnerem, zjistila, že vztah jedince s matkou má pro partnerský vztah větší význam než vztah s otcem.

Studie dalších autorek Dowdyové a Kliewerové (1999) zase naznačuje, že konflikty s rodiči mohou vést adolescenta k dřívějšímu navázání romantického vztahu. Nabízí se otázka, zda je vztah prostředek, jak uniknout z konfliktního rodinného prostředí, nebo je naopak časně navázání vztahu důvodem konfliktu. Blíže je význam partnerského vztahu pro vztahy adolescenta s rodiči rozebrán v následující kapitole.

Tématem, které se v současné době dotýká nejen adolescentů, je elektronická komunikace a sociální sítě a jejich význam pro navazování i rozvíjení romantických vztahů. Američtí autoři Blunt-Vintiová, Wheldon, McFarlaneová, Broganová a Walsh-Buhi (2015) zkoumali rozdíly mezi vztahy adolescentů navázanými online a navázanými osobně mimo prostředí internetu. Výsledky ukázaly, že ti adolescenti, kteří vztah navázali osobně, jsou ve vztahu spokojenější (a to i po sexuální stránce), než ti adolescenti, kteří poznali svého partnera online.

Jiná americká studie se věnovala rozdílům v této oblasti mezi heterosexuálními adolescenty a adolescenty homosexuálními, bisexuálními a transsexuálními. Co se týče pravděpodobnosti navázání vztahu v prostředí internetu, byla u adolescentů s jinou než heterosexuální orientací vyšší, než u heterosexuálních respondentů. Mezi těmito dvěma skupinami se ale lišila i míra dostupnosti potenciálního partnera v reálném prostředí, popularita mezi vrstevníky a další faktory, které pravděpodobně mají tento nepoměr za následek (Korchmaros, Ybarra & Mitchell, 2015).

Specifika romantických zkušeností a vztahů homosexuálních adolescentů jsou samy o sobě tématem, které nepochybně patří do oblasti partnerského života dospívajících. Obsáhlou longitudinální studii věnující se obecně vývoji interpersonálních vztahů u homosexuálních a

bisexuálních adolescentů a mladých dospělých, v rámci které je zkoumána i kvalita partnerských vztahů těchto jedinců, realizovali Starks, Newcomb a Mustanski (2015). Na dílčí aspekt této problematiky se zaměřili nizozemští autoři Baamsová, Bosová a Jonas (2014), kteří ve svém výzkumu zjišťovali, zda může prožívaný partnerský vztah chránit homosexuální adolescenty před stresem, který zažívají jakožto příslušníci minoritní stigmatizované skupiny. Výsledky jejich studie naznačují, že částečně tomu tak může být, a že partnerský vztah může snižovat efekt tzv. očekávaného odmítnutí (*expected rejection*), který negativně ovlivňuje well-being homosexuálních adolescentů.

V současnosti se také začíná věnovat pozornost alternativní podobě vztahu, která je známá i v českém prostředí pod pojmem „*friends with benefits*“, v českém překladu „přátelé s výhodami“. Tento vztah se vyznačuje menší vázaností na partnera a menší zodpovědností vůči němu, svobodou scházet se i s jinými lidmi a zároveň možností prožívat s druhým intimitu a potěšení z fyzického kontaktu. V kvalitativní studii autorek Erlandssonové, Nordvallové, Öhmanové a Häggström-Nordinové (2012) uváděli adolescenti jako důvod pro navázání takového vztahu potřebu psychické a fyzické intimity bez dalších nároků a požadavků na vzájemný vztah. Možnost mít více sexuálních partnerů a právě absenci nároků označovali adolescenti za výhodu tohoto typu vztahu. Zároveň bylo ve vztazích dotazovaných běžné rizikové chování v sexuální oblasti.

Další výzkum, který se touto problematikou zabývá, je například studie amerických autorek Williamsové a Adamsové (2013). Ty se zaměřily i na rozdíly mezi adolescenty s mexickým a evropským původem a pomocí focusových skupin se ptaly na to, jak dospívající tyto vztahy vnímají a jak je prožívají. Vztah přátelství s výhodami byl vnímán jako prostředek pro uspokojení sexuálních potřeb a byly v něm obecně spatřovány mnohé výhody. Jako nevýhoda bylo vnímáno nebezpečí, že jeden dvojice ke druhému emocionálně přilne. I přesto byl pro obě dvě skupiny adolescentů tento typ vztahu obvyklý a přijatelný.

Množství studií se rovněž zabývá souvislostí partnerského vztahu s různými podobami rizikového chování v adolescenci. Výzkum zaměřený na agresi v rámci partnerského vztahu adolescentů uskutečnili autoři Seiffge-Krenkeová a Burk (2015). Jejich výzkumný vzorek tvořilo 194 párů, kde průměrný věk dívek bylo 16 let a průměrný věk jejich protějšků 18 let. Pomocí dotazníku *Conflict in Adolescent Dating Questionnaire* testovali u těchto párů jak psychickou tak fyzickou agresi a srovnávali ji s citovou vazbou k partnerovi a žárlivostí ve vztahu. Celých 52 % párů vypovídalo o agresi u jednoho z partnerů, u 7 % párů byla agrese oboustranná. Muži ve vztahu používali dvakrát častěji než dívky fyzickou agresi a obecně

bylo jejich agresivní chování závažnější povahy. Ovšem obecně byla častějším agresorem ve vztahu, kde byl agresivní pouze jeden z partnerů, dívka. Výsledky taktéž ukázaly nejvyšší míru žárlivosti a nejvíce úzkostnou či vyhýbavou vazbu vůči partnerovi u oboustranně agresivních partnerů. Jistá pozornost byla věnována i agresí mezi adolescentními partnery v rámci kyberprostoru (Wright, 2015).

Jiná studie amerických autorů (Cui, Ueno, Fincham, Donnellan & Wickrama, 2012) našla v rámci národně reprezentativního vzorku adolescentů souvislost mezi zapojením jedince do romantického vztahu a vyšší mírou delikvence. Možné důvody této spojitosti autoři probírají v diskusi. Beckmeyer (2015) zase v rámci svého výzkumu 838 dívek a chlapců ve střední adolescenci zjistil, že vážnější partnerský vztah v tomto věku pozitivně koreluje s vyšší pravděpodobností užívání alkoholu, tabáku a marihuany. Nezávazné „randění“ pozitivně korelovalo s užíváním alkoholu. Výsledky se statisticky nelišily mezi dívkami a chlapci. Autoři doufají, že tato zjištění přispějí ke zlepšení edukace v rámci rodiny adolescenta a programů prevence rizikového chování u dospívajících.

3. Význam partnerských vztahů pro vybrané oblasti vývoje adolescenta

Adolescent během svého vývoje čelí několika vývojovým úkolům a otázkám. Významnou roli při jejich řešení hrají partnerské vztahy a zkušenosti jedince. Furman a Shafferová (2003) hovoří o pěti oblastech vývoje, pro něž mají romantické zkušenosti význam. Těmito oblastmi jsou: vývoj identity a sexuality, proměna rodinných, přátelských a vrstevnických vztahů a vývoj v oblasti školy a plánování kariérního směřování.

V této kapitole jsem podrobněji rozpracovala téma vývoje identity jedince a jeho rodinných a přátelských vztahů. Významu partnerského vztahu pro vývoj sexuality se věnuji v kapitole zaměřené specificky na tuto oblast.

3.1 Vývoj identity

Vývoj identity adolescenta je velice komplexním procesem, na jehož průběhu se podílí mimo jiné i romantické zkušenosti a partnerské vztahy adolescenta. Co se týče vývoje identity v čase, v rané adolescenci je jedincovo vnímání sebe sama závislé nejvíce na jeho sociálním okolí. Jedinec si vytváří více sebeobrazů, které jsou vázané na jeho konkrétní blízké vztahy, a to například s rodiči, přáteli ale i s partnerem (pokud již v tomto věku má nějaký romantický vztah). Někdy jsou tyto různé sebeobrazy ve vzájemném rozporu, ale tento rozpor není pro adolescenta v tomto věku tolik zřetelný. Tyto rozpory začnou být zřetelnější až ve střední adolescenci a v jedinci mohou způsobovat zmatenost. Překonání rozporů a integrace všech sebeobrazů v rámci jedné celistvé a stálé identity jedince je pak dosaženo nejčastěji v pozdní adolescenci (Furman & Shaffer, 2003).

Nalezení a ustálení vlastní identity je v Eriksonově pojetí vnímáno jako centrální úkol období dospívání, konkrétně období umístěné mezi 12. a 18. rok života jedince. Adolescent si klade ohledně sebe mnohé otázky, vymezuje se vůči svému okolí a zároveň zjišťuje, jak ho jeho okolí vnímá. Definování vlastní identity je podmínkou pro úspěšné zvládnutí dalšího vývojového úkolu, jímž je vytvoření intimního vztahu s druhým člověkem, se svým partnerem. Tento vývojový úkol ovšem podle Eriksona patří především až do životního období po 18. roce života (Erikson, 1999). Jak ovšem argumentuje Macek (2003), formování identity může u dívek následovat dokonce až po navázání skutečně intimního partnerského vztahu a probíhat v rámci tohoto vztahu, vznikajícím nezřídka již v první polovině adolescence. Identita dívek je totiž více než u chlapců zakotvená v interpersonálních vztazích, a tak se důležitou součástí sebepojetí může stát právě přináležení k partnerovi. U chlapců

může posloupnost ustavení identity a následné dosažení intimity platit, ovšem stejně tak mohou oba dva procesy probíhat současně.

Význam partnerské zkušenosti pro vývoj identity v adolescenci je tématem několika studií a teoretických prací. Connollyová a Konarski (1994) upozornili na to, že romantický vztah je specifickým prostředím pro vytváření sebepojetí, které se liší od sebepojetí, které si adolescent vytváří v rámci své vrstevnické skupiny. Pozitivní partnerská zkušenost posiluje vnímání vlastních vztahových kompetencí a taktéž vnímání vlastní atraktivity pro druhé pohlaví. Naopak adolescenti s negativní partnerskou zkušeností mají menší sebedůvěru ve vlastní schopnost mít úspěšný vztah a být přitažlivým pro svůj protějšek (Furman & Shaffer, 2003). Ve shodě s tímto zjištěním uvádí Harterová (2012), že sebepojetí vázané na vztah souvisí s vnímanými kompetencemi a přednostmi v různých oblastech života, především ale právě ve fyzické atraktivitě jedince, a také v jeho skupině vrstevníků a míře vnímané akceptace z jejich strany. Podstatným způsobem pak to, jak jedinec vnímá sám sebe jako partnera, souvisí s pocitem jeho vlastní hodnoty, jeho sebeúctou.

V rámci partnerského vztahu se taktéž formuje genderová identita jedince. Počátek zájmu adolescenta o druhé pohlaví a navazující raně partnerské aktivity mohou působit jako silný faktor pro rozvoj konvenční podoby genderové identity, tedy u dívek rozvoj femininních a u chlapců maskulinních charakteristik. To je mimo jiné výsledkem snahy dospívajících prezentovat se tak, aby byli co nejatraktivnější pro druhé pohlaví. I zde ovšem platí interindividuální variabilita, co se týče očekávání, které mají adolescenti od genderově podmíněných rolí v partnerském vztahu, přičemž jejich očekávání a vnímání těchto rolí mohou být formovány předchozími partnerskými zkušenostmi (Feiring, 2000 dle Furman & Schaffer, 2003).

Ve specifických situacích může být partnerský vztah a jeho důsledky naopak překážkou pro vývoj identity dospívajících. Část práce Coleyové a Chase-Landsdaleové (1998), zabývající se těhotenstvím a rodičovstvím v adolescenci, zdůrazňuje, že takto časně založení rodiny a početné povinnosti a zodpovědnost s tím spojené, poskytují jen velmi omezený prostor pro patřičné formování identity jedince. Ta je totiž významně propojená s exploraací v různých oblastech běžného života dospívajících (školní docházka, výběr budoucího povolání, vrstevnické vztahy), o které je adolescent – rodič často velmi výrazně ochuzen.

3.2 Vývoj v oblasti rodinných a přátelských vztahů

Význam rodičů pro partnerské zkušenosti a chování adolescenta byl již shrnut v předchozí kapitole. Jaký ale může mít naopak partnerský vztah dospívajícího význam pro jeho rodinné vztahy a atmosféru? Fakt, že adolescent citově přilne k osobě mimo rodinu, má nevyhnutelný dopad na rodinný systém a je podstatný pro proměnu vztahů dospívajícího s jeho rodiči. Jak jedinec dospívá, obrací se pro podporu čím dál tím častěji ke svému partnerovi, ačkoliv pro něj rodina může nadále představovat primární bezpečnou základnu (Furman & Shaffer, 2003). Partnerský vztah s sebou může přinést také větší emoční odstup od rodičů a méně času stráveného doma. Jde také ruku v ruce s rostoucí potřebou nezávislosti na rodině a adolescent se prostřednictvím něho postupně vyvazuje z emočního pouta k rodičům (Zani, 1993). Především v pozdní adolescenci se pak pro jedince stává jeho partner primární attachmentovou figurou a nahrazuje tak v této roli rodiče adolescenta (Furman & Wehner, 1994).

Rodiče reagují na romantický vztah svého dítěte často ambivalentními pocity a postoji. Italská studie, která zkoumala právě postoje rodičů a jejich strategie vyrovnávání se se vztahem jejich dospívajícího dítěte, zjistila, že matky se cítí být více zapojené ve chvíli, kdy naváže partnerský vztah jejich dcera, než když se jedná o syna. Jejich ambivalence se projevuje v tom, že na jednu stranu zažívají radost ze štěstí své dcery, na druhou stranu ovšem pociťují žárlivost a strach ze ztráty výhradního citového pouta s ní. V případě syna matky často vnímají jeho vztah jako důkaz jeho vyspělosti, což je těší. Na druhou stranu je tu uvědomění si a strach, že jejich už téměř dospělý syn brzy odejde a opustí je, což opět vyvolává pocit žárlivosti. Jedna ze strategií vyrovnání se s touto pociťovanou ztrátou je přenesení odpovědnosti za syna na jeho novou partnerku, která by v představách matky měla představovat tutéž roli v životě syna, jakou do té doby představovala ona sama. Ambivalenci prožívají v této situaci i otcové, a to především v případě dcer. Na jednu stranu mohou jejich partnerský vztah akceptovat, na druhou stranu také vnímají hrozící ohrožení z opuštění a fakt, že dívka tráví se svým partnerem více času, mohou prožívat jako oslabení její loajality vůči rodině (Bonini & Zani, 1991 dle Zani, 1993).

V kontextu partnerského vztahu se ovšem proměňují i přátelské vztahy adolescenta, jejich kvalita a určitým způsobem i struktura vrstevnické sítě jedince. Connollyová, Furman a Konarski (2000) poukázali ve své studii na to, že nový přítel či přítelkyně adolescenta se stává často součástí jeho party vrstevníků. Méně častěji, ale rovněž v některých případech, součástí

dané skupiny zůstane i po rozpadu vztahu. Skrze romantický vztah tedy může být adolescent přijat do nové vrstevnické skupiny a navázat nová přátelství.

Další studie, která se zabývala statusem jedince v rámci vrstevnické skupiny, přišla mimo jiné se zjištěním, že když má adolescent romantický vztah s osobou, která je buďto mimořádně atraktivní nebo oblíbená ostatními, zvyšuje se tím oblíbenost jeho vlastní osoby ve skupině (Franzoi, Davis & Vasquez-Suson, 1994).

Taktéž není neobvyklé, že se romantický vztah jedince stane zdrojem konfliktu s přáteli. Pro adolescenta se partner stává prioritou, čímž důležitost jeho přátelských vztahů klesne. To mu může být jeho přáteli vytýkáno a vznikají tak rozpory. Rovněž se může stát, že se jedinec naopak dostane pod nátlak partnera, který chce být upřednostňován před přáteli (Furman & Shaffer, 2003). V každém případě má romantický vztah jedince dopad na jeho přátelské vztahy, které se v průběhu adolescence rozvíjí a proměňují.

4. Přítomnost partnerských vztahů v adolescentní populaci

V této části se věnuji výskytu partnerských vztahů v populaci adolescentů napříč věkovými skupinami a déle trvání těchto vztahů. Nejprve se zaměřím na zjištění zahraničních výzkumů v této oblasti a poté dám prostor výsledkům, které vzešly z české studie adolescentní populace. Z výsledků, které uvádím, je patrné, že romantické aktivity a partnerské vztahy nejsou výsadou dospělých jedinců nebo pouze starších adolescentů, ale že jde o fenomén, který prostupuje téměř celé období adolescence a dotkne se tak (dříve nebo později) většiny dospívajících jedinců. Je nutné podotknout, že ačkoliv jsou z velké části partnerské vztahy v tomto vývojovém období trváním krátké a především u mladších adolescentů mohou působit povrchně, stojí v centru zájmu většiny adolescentů a jsou nedílným předmětem konverzace s vrstevníky. Reálné i fantazijní romantické vztahy jsou v adolescenci nejčastějším důvodem prožívání silných pozitivních i negativních emocí, dokonce častěji než vztahy přátelské (Furman & Shaffer, 2003).

4.1 Výskyt a trvání adolescentních partnerských vztahů – zahraniční výzkumy

V první řadě zde uvádím výsledky výzkumu Carvera, Joynerové a Udryho (2003) získané v rámci Národní longitudinální studie zdraví u adolescentů (*National Longitudinal Study of Adolescent Health*) v USA. Jednalo se reprezentativní vzorek studentů středních škol čítající téměř 12 tisíc respondentů ve věkovém rozpětí od 12 do 18 let. Autoři pomocí dotazníkové metody zjišťovali, zda adolescent za posledních 18 měsíců prožil partnerský vztah nebo vztah, který on sám nepovažoval za partnerský, ale měl určité rysy romantického vztahu (*liked relationship*) jako například držení se za ruce, vzájemné polibky či pociťování citová náklonosti. Těch respondentů, kteří odpověděli na otázku, zda prožili partnerský vztah, kladně, se autoři dále doptávali i na charakteristiky daného vztahu.

Jak autoři očekávali, se stoupajícím věkem se zvyšoval i počet adolescentů, kteří měli partnerský vztah. Celá jedna třetina ze skupiny dvanáctiletých respondentů aktuálně prožívala, nebo v posledních 18 měsících prožila, romantický vztah. U osmnáctiletých adolescentů to pak byly čtyři pětiny všech respondentů. Celkově nebyl rozdíl mezi dívkami a chlapci, 64 % chlapců z celého vzorku již prožilo, nebo právě prožívalo partnerský vztah či „*liked relationship*“, u dívek to bylo 65 %. Chlapci ovšem o něco častěji než dívky uváděli, že prožívají či prožili „*liked relationship*“. Souhrnné procentuální výsledky ve zkoumaných věkových skupinách adolescentů uvádím v Tabulce 1 v části příloh.

Další poměrně zajímavá zjištění v rámci tohoto výzkumu se týkají schopnosti adolescentů určit začátek a konec jejich partnerského vztahu. Čtvrtina všech respondentů nebyla schopná časově určit začátek svého vztahu. Starší adolescenti (a to především dívky) si začátek svého vztahu pamatovali lépe, nicméně mladší adolescenti mužského pohlaví s tím měli velký problém. Celých 40 % z nich nebylo schopno určit ani rok, kdy jejich vztah začal. Oproti tomu lépe dokázali adolescenti určit konec vztahu. V porovnání s ostatními na tom byli hůře opět mladší adolescenti a chlapci. Výsledky, které by ukazovaly průměrnou délku trvání partnerských vztahů v rámci zkoumaného vzorku adolescentů, autoři neuvedli.

Co se týče této studie, Meierová a Allenová (2009) ve svém článku podotýkají, že ačkoliv byl výzkum realizován v rámci Národní longitudinální studie zdraví u adolescentů a použitý vzorek byl dostatečně heterogenní, pro analýzu a závěry byla použita pouze jedna vlna sběru dat, proto této studii chybí hledisko vývoje adolescentních partnerských aktivit a vztahů v čase. Výsledky longitudinálního výzkumu těchto dvou autorek, které pracovaly se širší věkovou skupinou, jež postihuje právě výše zmíněné vývojové tendence jednoho výzkumného vzorku v čase, uvádím v další části práce.

Důkladný výzkum raně adolescentní populace na poli vrstevnických heterosexuálních skupin, prvních romantických zkušeností a vztahů, byl proveden autorkami Connollyovou, Craigovou, Goldbergovou a Peplerovou (2004). Data byla sebrána dvoufázově a to na podzim a na jaře následujícího roku. Výzkumný vzorek čítal 1 375 studentů (675 chlapců a 700 dívek), z toho 1 284 studentů se zúčastnilo i druhé fáze sběru dat. Průměrný věk respondentů bylo 12,28 let. Sběr probíhal u studentů ze šesti základních škol ležících ve velkém městě v centrální části jižní Kanady. Součástí získaných dat byl i demografický dotazník, který zjišťoval etnickou či rasovou příslušnost jedince a taktéž jazyk používaný pro komunikaci doma s rodiči, vzdělání obou rodičů, rodinnou strukturu a příslušnost ke společenské třídě. Co se tedy týče charakteristiky vzorku, původ respondentů byl smíšený. Většina patřila k nižší-střední nebo střední třídě. Věkové rozložení respondentů bylo následující: 17 % respondentů studovalo na 5. stupni (což odpovídá věku 10 – 11 let), 21 % respondentů na 6. stupni (11 – 12 let), 30 % na 7. stupni (12 – 13 let) a zbylých 32 % na 8. stupni základní školy (13 – 14 let). Použita byla metoda dotazníku. Ten obsahoval otázky mapující typ vrstevnické skupiny, ve které se adolescent pohybuje (zda se jedná o smíšenou skupinu chlapců a dívek či nikoliv), aktivity, které s přáteli podniká, ale obsahoval také dotazy na jeho minulé a současné romantické aktivity (délku jejich trvání či četnost kontaktu).

Co se týče výsledků studie, z výzkumného vzorku celkem 20 % respondentů uvedlo, že se zrovna nachází v romantickém vztahu. Z celého vzorku 6 % dále uvedlo, že takový vztah zažilo za dobu posledních 6 měsíců a 24 % odpovědělo, že ho v minulosti zažili jednou. Nejčastěji uváděnou délkou aktuálního vztahu respondentů bylo 8 týdnů. Co se týče četnosti kontaktu mezi adolescenty nacházejícími se ve vztahu, 41 % odpovědělo, že se scházejí několikrát do týdne, 23 % jednou týdně, 23 % denně po škole a zbylých 13 % odpovědělo, že se scházejí jednou za měsíc.

Rozdíly mezi chlapci a dívkami nebyly signifikantní, ovšem autoři v diskusi upozorňovali na to, že důvodem může být i nízký věk vzorku a rozdíly mezi pohlavími mohou narůstat až v dalších fázích adolescence. Rozdíly byly ovšem zjištěny mezi vzorkem asijské populace a ostatními adolescenty. Ti byli méně často zapojeni ve smíšených vrstevnických skupinách, vyjadřovali menší zájem o romantické vztahy, a také se méně účastnili aktivit spojených s navázáním takovýchto vztahů. Načasování jejich prvních partnerských zkušeností bylo oproti ostatním vrstevníkům posunutě. Je důležité zmínit, že šlo o adolescenty vyrůstající v jiné než jejich původní kultuře. Míra akulturace byla zjišťována pomocí otázky na jazyk, kterým komunikuje jedinec s rodiči doma. U více než 90 % to byla angličtina, z čehož lze usuzovat na vysokou míru akulturace těchto rodin. Partnerské chování této skupiny respondentů bylo i přesto odlišné. Toto zjištění souhlasí se zjištěním jiného výzkumu dvojice autorek Meierové a Allenové (2009), které ve své longitudinální studii zjistily, že asijská adolescenti v porovnání s bělochy s větší pravděpodobností uváděli, že nemají žádnou zkušenost s romantickým vztahem a méně se také v průběhu adolescence zapojovali do partnerských aktivit.

Studii v rámci vzorku populace mládeže ve středně adolescentním věku realizovali Davies a Windle (2000). Vzorek čítal 701, respondentů, z toho 361 chlapců, studujících na školách v západním New Yorku. Jednalo se především o adolescenty pocházející ze střední třídy. Sběr dat probíhal v rámci rozsáhlejší studie, z níž byla použita data ze dvou vln sběru. Průměrný věk respondentů v první vlně bylo 15,87 let (SD = 0,76), druhá vlna sběru proběhla o rok později. Z celkového vzorku tvořila 99 % bělošská populace. Vzorek byl tedy velmi homogenní. Použita byla metoda dotazníku, který byl adolescentům zadáván v jejich škole. Co se týče zjišťování zapojení respondentů do partnerských aktivit, autoři vytvořili 4 kategorie, které tuto oblast pokrývaly.

V první vlně sběru dat se s nikým nescházelo a nenacházelo se v žádném partnerském vztahu 24 % chlapců a 13 % dívek. Ve vlně druhé do této kategorie spadalo 17 % chlapců a

10 % dívek. Do kategorie nezávazného randění s jednou osobou se v první vlně sběru zařadilo 22 % chlapců a 11 % dívek a ve druhé vlně 20 % chlapců a 6 % dívek. Nezávazné scházení se s více osobami oproti tomu zažívalo v 27 % chlapců a 28 % dívek v prvním sběru dat, a ve druhém 29 % chlapců a 26 % dívek. Nejobsazenější ovšem byla kategorie „stálý/stabilní vztah“, do níž se zařadilo v první vlně sběru 27 % chlapců a 48 % dívek a ve druhé vlně 34 % chlapců a celých 57 % procent dívek. Ve shodě se zjištěními Carvera et al. (2003), v období střední adolescence jsou mezi dívkami a chlapci rozdíly v partnerském chování. Chlapci častěji než dívky nemají žádný partnerský vztah a dívky se zároveň častěji nachází ve vztahu stabilním a dlouhodobějším.

4.2 Zjištění v rámci vzorku populace českých adolescentů

Jak již bylo zmíněno, téma partnerských vztahů v adolescenci má jako předmět výzkumného zájmu krátkou historii. Ačkoliv v zahraniční literatuře zaznamenáváme především v poslední době četné pokusy o podrobné zmapování této oblasti, v rámci České republiky bohužel prozatím chybí systematická a dlouhodobá měření či celé výzkumné studie týkající se této tematiky.

Jistou výjimku v tomto směru tvoří studie českých autorek Lacinové, Michalčákové a Masopustové (2006; 2008), kterou realizovaly v rámci projektu ELSPAC. ELSPAC je označení pro Evropskou longitudinální studii těhotenství a dětství (*European Longitudinal Study of Pregnancy and Childhood*), která byla iniciovaná Světovou zdravotnickou organizací (WHO) a v České republice probíhá pod záštitou Výzkumného pracoviště preventivní a sociální pediatrie při Lékařské fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Psychologická studie zmíněných autorek se v rámci tohoto výzkumného projektu především zaměřila na to, jak adolescenti chápou a co si spojují s pojmem „chodit s někým“, a také na jejich dosavadní zkušenosti s tímto typem vztahu, který nazývají raně partnerským. První výzkum byl realizovaný na vzorku třináctiletých adolescentů a jeho výsledky jsou uveřejněny v publikaci *Vztahy v dospívání* (Macek & Lacinová, 2006). Podobně autorky podrobily výzkumu i vzorek patnáctiletých adolescentů, jehož výsledky uveřejnily v elektronickém časopise *E-psychologie* v roce 2008.

Co se týče konkrétních dat, která nám výzkumy nabízejí v oblasti výskytu a délky trvání adolescentních vztahů, z prvního realizovaného šetření (Lacinová & Michalčáková, 2006) na vzorku třináctiletých adolescentů, jsou publikované výsledky stručné. Výzkumný vzorek čítal celkem 571 osob, z toho 273 dívek a 298 chlapců. Osobní zkušenost (aktuální či minulou) s partnerským vztahem mělo 14,6 % dotázaných, z toho bylo 52,4 % dívek. Ti třináctiletí,

kteří zkušenost s takovým vztahem neměli, v 51,6 % (přičemž 50,4 % tvořily dívky) případů uvedli, že by s někým chodit chtěli. Délka vztahu nebyla v tomto výzkumu zjišťována.

Druhé šetření (Lacinová, Michalčáková & Masopustová, 2008), které zkoumalo mimo jiné i procentuální výskyt partnerských vztahů u vzorku populace patnáctiletých adolescentů, nám poskytuje o něco obsáhlejší informace, například co se týče metodologie výzkumu a jeho limitů. Respondentů bylo znatelně méně než v prvním šetření, a sice celkem 106 (z toho 46 % dívek). Ke zjištění potřebných dat byla použita jak metoda polostrukturovaného rozhovoru, tak dotazník, který především mapoval právě výskyt a délku trvání vztahu, které jsou předmětem této kapitoly. K tomu byla použita zkrácená a doplněná verze *Dating Questionnaire* uvedeného v již zmíněné studii Connollyové et al. (2004). Doplněné byly otázky týkající se četnosti kontaktu ve virtuálním prostředí.

Co se týče výsledků, vzhledem k závěrům předchozího výzkumu těchto autorek, pozorujeme posun směrem k většímu procentu adolescentů, kteří buďto aktuálně jsou, nebo v minulosti byli, v romantickém vztahu. Bez zkušenosti v této oblasti zůstává méně než 30 % adolescentů. Procentuální zastoupení dívčích a chlapeckých zkušeností se vztahem je téměř shodné. Průměrná délka partnerského vztahu se pohybuje mezi 8 a 10 týdny a více než 70 % respondentů uvádí, že je s partnerem v kontaktu denně pomocí elektronické komunikace. Přehledné výsledky, které ukazují procentuální zastoupení zkušenosti s partnerským vztahem, délku jeho trvání a četnost kontaktu patnáctiletých v takovém vztahu, uvádím v Tabulce 2 v části příloh.

Autorky v diskusi přiznávají, že výsledky mohou být ovlivněny několika proměnnými, které plynou z charakteristiky výzkumného vzorku. Respondenti pocházeli spíše z harmonického rodinného prostředí, jejich rodiče měli obecně vyšší vzdělání a také předpokládanou vyšší míru angažovanosti a zodpovědnosti, která je předpokladem dlouhodobé spolupráce na výzkumu. Autorky tedy nepřímo usuzují na specifitu vzorku.

Další výsledky, které vzešly z tohoto výzkumu, shrnuji v následující kapitole, v části, která je zaměřená na studie testující teoretické koncepty vývoje partnerských vztahů v adolescenci.

Jak již bylo zmíněno, longitudinální výzkum, který mimo jiné mapuje přítomnost partnerských vztahů v populaci mladých lidí, realizuje v českém prostředí v rámci projektu Cesty do dospělosti Macek se spolupracovníky. Ačkoliv sběr dat zatím není u konce, ráda bych zde představila předběžné výsledky, jež byly součástí přednášky Lacinové (která je členem realizačního týmu tohoto projektu) na 13. celostátní konferenci ČASP v Olomouci.

Vzorek populace zkoumaný v rámci této studie tvoří asi 600 osob (z toho 74 % ženy), z větší části vysokoškoláci, ve věkovém rozpětí od 18 do 25 let. Autoři toto období označují ve shodě s novými zahraničními pracemi jako vynořující se dospělost. Ovšem v rámci této práce je toto věkové rozmezí stále pojímáno ve shodě s českou odbornou literaturou jako součást fáze pozdní adolescence. Z toho důvodu zde i uvádím předběžné výsledky této studie. Z celkového vzorku respondentů, jejichž průměrný věk byl 22,4 let, se 57 % aktuálně nacházelo ve stálém partnerském vztahu. Ze zbylých respondentů třetina neměla žádný partnerský vztah ani v uplynulém půlroce, 13 % prožívalo nezávazné vztahy a zkušenosti (zahrnující například nárazový pohlavní styk s neznámou osobou), 11 % se nacházelo ve vztahu spadajícím do kategorie „přátelství s benefity“ a jedna desetina vypověděla, že nikdy v minulosti neprožila žádný partnerský vztah. Ně kterým z těchto zbylých respondentů nevyhovovala ani jedna z kategorií (Lacinová, 2016).

5. Vývoj adolescentních partnerských vztahů

Z doposud realizovaných výzkumů na poli adolescentních partnerských vztahů lze usoudit, že jde o oblast velice rozmanitou vzhledem ke zjištěným zkušenostem dospívajících, ale i jejich odlišnému prožívání vztahu. Panuje zde interindividuální variabilita, co se týče zahájení raně partnerských aktivit, intenzity jejich prožívání, míry vnímaného závazku vůči partnerovi či v opačném případě míry experimentování v této oblasti.

Co se týče například nástupu zájmu o druhé pohlaví, existuje rozdíl mezi dívkami a chlapci. Dívky, které bývají v rané adolescenci o něco vyspělejší, projevují svůj zájem dříve, méně nápadně a spíše ho směřují k chlapcům starším než ony samy. Chlapci zase projevují svůj zájem okatěji, dívky například různě škádlí a osahávají. Na druhou stranu prvotní popud a snaha v začátcích romantického vztahu je stále vnímána jako záležitost chlapců (Janošová, 2008).

Rozdílů panuje více, a to nejen mezi pohlavími. Ze strany výzkumníků je tedy snaha postihnout všechny tyto eventuality a vytvořit jednotný výkladový rámec, pomocí něhož by bylo možné veškeré rozdíly mezi adolescenty ve sféře partnerských vztahů blíže popsat (Lacinová & Michalčáková, 2006).

V první části kapitoly představím teoretické koncepty vývoje adolescentního partnerského vztahu, v nichž dominují smíšené vrstevnické skupiny jako primární prostředí pro vznik i vývoj těchto vztahů. Z tohoto prostředí se dvojice postupně vymaňuje, aby mohla v pozdějších fázích adolescence fungovat jako samostatný celek, mimo podpůrné působení vrstevnické skupiny. U mladších adolescentů ovšem platí, že zapojení do smíšené vrstevnické skupiny podporuje jak romantický zájem jedince, tak jeho další aktivity v této oblasti (Connolly et al., 2004).

V jednotlivých vývojových fázích se ovšem výrazně (bez ohledu na kontext vrstevnické skupiny) proměňuje i samotná partnerská dyáda, kvalita vzájemného vztahu a chování partnerů. Druhou část kapitoly věnuji výzkumům, které se o některé teoretické koncepty opírají a testují je.

5.1 Teoretické koncepty a východiska

Existuje několik teorií různých autorů věnujících se vývoji adolescentního partnerského vztahu i obecněji partnerskému chování adolescentů. Toto chování, jak již bylo řečeno, úzce souvisí s vrstevnickou skupinou. Všechny teorie, ačkoliv jsou v nich různé etapy vývoje

vztahu pojmenovány odlišně, jsou si v mnohém podobné. Především se shodují na postupném prohlubování vzájemného vztahu dvojice ve smyslu pociťované větší intimity a závazku k partnerovi, a také na postupném získávání nezávislosti na vrstevnické skupině.

5.1.1 Formování a vývoj partnerských vztahů v kontextu vrstevnické skupiny

Jak již bylo zmíněno v úvodu kapitoly, většina autorů popisuje formování a vývoj raně partnerských vztahů v rámci vrstevnické skupiny. Nejstarší klasifikaci, jež zde uvedu a na kterou mnozí další autoři v mnohém navazují, publikoval Dunphy již v roce 1963. Jeho výzkumný vzorek tehdy čítal 303 australských dívek a chlapců ve věku od 13 do 21 let. Tito adolescenti byli z hlavního australského města Sydney, tedy z prostředí velkoměsta.

V období rané adolescence se podle této klasifikace vytvářejí tzv. „*cliques*“, malé skupiny dospívajících výhradně chlapecké či dívčí, které mají mezi třemi až deseti členy. Tyto skupiny se vyznačují velkou soudržností a často je pojí i společné místo bydliště, což znamená i každodenní setkávání jejích členů.

Druhá fáze umístěná přibližně do střední adolescence je typická setkáním a smícháním dívčích a chlapeckých menších skupin, do větších smíšených skupin, které se nazývají „*crowds*“. Z důvodu většího počtu členů této skupiny, nevznikají mezi všemi členy tak blízká přátelství, jak tomu bylo v případě malých skupin. Vzniká zde ovšem prostor pro interakce s druhým pohlavím, které mohou vést i k prvním erotickým zkušenostem a raným vztahům. Tyto první zkušenosti se často uskutečňují v rámci různých večírků, které tyto skupiny společně navštěvují či pořádají. Je zajímavé, že v rámci skupiny existuje rozdíl mezi průměrným věkem dívek, který je nižší než průměrný věk chlapců. U vztahů, které vznikají v této fázi, je často důležitý i názor a hodnocení ostatních členů skupiny.

K prvním skutečným heterosexuálním partnerským vztahům ovšem podle autora dochází až ve fázi třetí, kdy vedle vrstevnických skupin začínají odděleně fungovat páry, které se setkávají i spolu sami mimo skupinu. Podle Dunphyho jako první tyto vztahy navazují ti členové skupiny, kteří mají ve své skupině oproti ostatním vyšší společenský status, vyšší postavení. Je důležité zmínit, že až do této chvíle stále na jisté úrovni fungují původní nesmíšené malé skupiny. Ty se až ve čtvrté fázi, poté co někteří jejich členové naváží heterosexuální vztahy, začínají měnit na heterosexuální skupiny postupně formující skupiny větší, z nichž se v páté a poslední fázi opět oddělují menší skupinky tentokrát párů, které zpravidla spojuje hlubší přátelství (Dunphy, 1963).

V českém prostředí vymezil jednotlivé etapy navazování vrstevnických a později partnerských vztahů Langmeier. Ačkoliv jsou jimi popsane fáze seřazeny za sebou, nemusí na sebe nutně navazovat, mohou se překrývat a taktéž jsou individuální, co se týče jejich nástupu a trvání. Na počátku dospívání je u dětí tendence tvořit skupiny izosexuální, tedy výlučně holčičí a výlučně chlapecké. Mezi těmito skupinami panuje navzájem spíše odmítavý postoj.

Druhou fází je fáze individuální izosexuální, kdy se pro dospívající stává důležitým vytvořit užší vztah s vrstevníkem stejného pohlaví, se kterým by mohl s důvěrou sdílet i niternější myšlenky a pocity.

Z hlediska této práce jsou ovšem důležitější následující tři etapy, během nichž adolescent začíná aktivně projevovat zájem o vrstevníky opačného pohlaví. Tento zájem je nejdříve v tzv. přechodné etapě skrýván za různé narážky, pokřikování a vtipkování, díky kterým adolescenti postupně ztrácejí ostych v interakci s druhým pohlavím. První vztahy adolescentů se ale formují až v předposlední fázi nazývané heterosexuální polygamií. V této době (podle autorů v průměru okolo 14. až 15. roku) „prvních lásek“ získávají adolescenti zkušenosti na poli romantických vztahů. Značně přitom čerpají ze zkušenosti ze vztahů přátelských. Zároveň zjišťují, jak na ně opačné pohlaví pohlíží, čímž se rozšiřuje jejich sebeobraz. Do tohoto období spadají i první sexuální aktivity. V rámci této fáze ovšem ještě nemůžeme mluvit o hlubších milostných vztazích. Ty přicházejí až v poslední fázi, v etapě zamilovanosti. Ve vzájemném partnerském vztahu dvou jedinců se ustavují kvality jako oddanost a hluboká citová vazba. K tomu ovšem podle autorů dochází až na konci adolescence nebo na počátku dospělosti (Langmeier & Krejčířová, 2006).

S prostředím smíšených vrstevnických skupin a jejich důležitostí při navazování prvních vztahů partnerských pracuje i teoretický přístup Browna (1999). Ten rozlišuje 4 fáze vývoje, kterými jsou iniciace, fáze statusu, náklonosti a fáze vazby.

Ve fázi iniciace, která je zasazená do období mezi 11. a 13. rok života, jedinec začíná postupně interagovat s druhým pohlavím, chce se mu přiblížit, získat jistotu v komunikaci s ním, ujišťuje se o své atraktivitě. Zaznamenáváme první raně partnerské zkušenosti, které ale nejčastěji probíhají v rámci vrstevnické skupiny a výrazně se z ní nevyčleňují.

Ve druhé fázi probíhající mezi 14. a 16. rokem se zvyšuje tlak na jedince ze strany jeho vrstevníků. Mít partnera, který by byl schvalován nejen adolescentem samotným, ale i jeho vrstevnickou skupinou, zvyšuje jeho prestiž mezi vrstevníky a být ve vztahu je tedy žádoucí.

Toto pojetí vztahu se ovšem proměňuje ve třetí fázi (17 – 20 let). Kvalita a významnost partnerského vztahu s druhým už není posuzovaná podle názoru vrstevníků. Daleko důležitější je vnímání a prožívání vztahu samotným jedincem. Mezi partnery se utváří hlubší vztah se vzájemnými pocity závazku. Partneři jeden o druhého pečují a zvyšuje se významnost sexuálních aktivit v rámci vztahu. Poslední fáze vazby se objevuje až na úplném konci adolescence (okolo 21. roku života jedince). Vyznačuje se tím, že partneři vnímají svůj vztah také z hlediska budoucí perspektivy (Brown, Feiring & Furman, 1999).

Velmi podobnou koncepci nalézáme i v práci Connollyové a Goldbergové z roku 1999, které ovšem jednotlivé fáze nazývají: iniciace, afiliace, intimita a oddanost. V první fázi převládají u adolescentů pocity vzájemné přitažlivosti a touhy, ovšem kontakt s druhou osobou je omezený. Ve fázi afiliace se adolescenti setkávají ve vrstevnické skupině, mají příležitost zažít první zkušenosti s opačným pohlavím a dochází k výběru partnera. Ve fázi intimity se dvojice partnerů začínají distancovat od skupiny vrstevníků a jedinci zaměřují svou pozornost ke vztahu a jeho prožívání. Poslední fáze se vyznačuje vzájemně prožívanou emocionální i fyzickou intimitou, pečujícím přístupem partnerů a vzniklou citovou vazbou (Connolly & Goldberg, 1999 dle Meier & Allen, 2009).

5.1.2 Vývoj vztahu z hlediska uplatňovaných behaviorálních systémů

Porozumět vývoji adolescentního partnerského vztahu ovšem můžeme i bez ohledu na vrstevnickou skupinu jedince, a to z hlediska uplatňovaných behaviorálních systémů v průběhu vztahu. Těmito systémy jsou afiliace, sex/reprodukce, citová vazba a péče. Afiliativní systém je spojený se spoluprací či reciprocitou, tedy s chováním typickým i pro přátelský vztah. Systém sexuální či rozmnožovací přináší do vztahu fyzickou intimitu a potenciál pro plození potomstva. Citová vazba zahrnuje něžnou lásku a pocity blízkosti a bezpečí, péče pak znamená vzájemnou partnerskou podporu.

Předpoklad autorů teorie je takový, že první dva zmíněné systémy (afiliace a sex/reprodukce) předcházejí systému citové vazby a péče. Nicméně citová vazba a péče se nemusí objevit v rámci partnerské zkušenosti až do rané dospělosti. Dalším domněnkou v rámci této teorie je, že systémy jsou na sebe vzájemně navazující tím způsobem, že např. přítomnost citové vazby ve vztahu předpokládá i přítomnost afiliativního a sexuálního chování (Furman & Wehner, 1994).

5.2 Výzkumná zjištění v oblasti vývoje partnerských vztahů

V této části uvádím výsledky výzkumů, které testovaly některé z výše uvedených teoretických konceptů.

Roli vrstevníků při navazování partnerských vztahů zkoumali Connollyová, Furman & Konarski (2000). Jejich studie byla longitudinální povahy. Data v rámci vzorku kanadských středoškolských studentů jednoho ročníku byla sbírána ve třech vlnách, vždy s odstupem jednoho roku. První vlny sběru dat se zúčastnilo 180 respondentů (z toho 90 dívek), druhé vlny 174 (z toho 89 dívek) a 140 respondentů (z toho 73 dívek) se zúčastnilo vlny třetí. Průměrný věk adolescentů při prvním sběru dat byl 14,82 let ($SD = 0,48$). Dotazníkovou metodou byla zjišťována struktura a složení vrstevnické sítě jedince, skupina jeho bližších přátel, jeho nejbližší vztahy mezi vrstevníky (včetně partnerských vztahů) a zároveň kvalita těchto nejbližších vztahů. Východiskem studie byl výše zmíněný teoretický koncept Dunphyho a další práce na něj navazující.

Prvním cílem studie bylo prozkoumat souvislost mezi početností a strukturou vrstevnické sítě jedince a navázáním partnerského vztahu. Výsledky ukázaly, že množství vrstevníků opačného pohlaví, patřících do vrstevnické sítě jedince, souviselo s pravděpodobností, že naváže partnerský vztah. Konkrétně byl nalezen signifikantní vztah mezi vyšším počtem vrstevníků opačného pohlaví, se kterými se respondent vídal při druhém sběru dat, a vyšší pravděpodobností, že o rok později naváže partnerský vztah. Autoři v diskusi uvádějí různé důvody toho, proč pohybovat se v prostředí s větším počtem vrstevníků opačného pohlaví usnadňuje navázání partnerského vztahu. Nejenom, že jedinec může nalézt svého partnera přímo v té své dané skupině, ale zároveň se může se svým partnerem seznámit přes svého vrstevníka, který je opačného pohlaví. Zároveň se ukázalo, že adolescenti, kteří se pohybují ve více smíšené skupině, mají častěji než ostatní nejbližší přátele, kteří jsou opačného pohlaví. Autoři se domnívají, že v takovém vztahu může jedinec získat cenné poznatky a sociální dovednosti přenositelné do budoucího romantického vztahu.

Zároveň byl zkoumán i význam menší nesmíšené vrstevnické skupiny (*clique*) pro navázání partnerského vztahu. Přímý vztah nalezený nebyl, ovšem autoři diskutují o jejich nepřímém efektu. Zjištění naznačují, že čím početnější byla tato nesmíšená skupina přátel okolo adolescenta, tím početnější byla i síť vrstevníků opačného pohlaví, což se ukázalo být prediktorem pro navázání partnerského vztahu. Autoři uvádějí, že z jejich výsledky částečně potvrzují koncept Dunphyho, ovšem s jistou modifikací. Ačkoliv velké smíšené vrstevnické skupiny jsou skutečně prostředím, ve kterém adolescenti zažívají první partnerské zkušenosti,

studie ukázala, že původní menší skupina přátel stejného pohlaví se vznikem rozšířené smíšené skupiny zcela nemizí. Tyto dva celky nadále koexistují a vykazují rozdílné rysy ve fungování.

Druhým cílem této studie bylo prozkoumat, jak kvalitativní rysy nejbližších přátelství jedince mohou souviset se stejnými rysy v partnerské interakci. Již zjištění předchozích výzkumů naznačují souvislost mezi charakteristikami přátelství jedince a charakteristikami jeho partnerského vztahu. Výsledky ukázaly, že přátelství jedince koreluje se souběžně probíhajícím partnerským vztahem, a to především v oblasti vnímané podpory a negativní interakce ve vztahu. Autoři zároveň dodávají, že s kvalitou partnerského vztahu nijak nesouvisela struktura vrstevnické sítě, ve které se adolescent pohyboval. Ta byla důležitá pouze pro navázání partnerského vztahu. V části diskuze autoři navrhuji důkladnější prozkoumání problematiky vztahu mezi přátelstvím a partnerstvím jedince.

Obsáhlý výzkum v rámci populace adolescentů v USA, který testoval zjištění předchozích dílčích výzkumů na poli adolescentních partnerských vztahů, uskutečnily autorky Meierová a Allenová (2009). Autorky navrhuji několik hypotéz. Ty pokrývají čtyři oblasti, jimiž jsou míra zapojení adolescentů do partnerských zkušeností (na kontinuu nestálost a stabilita) s ohledem na jejich věk, kvalita partnerského vztahu opět vzhledem k věku adolescenta, rozdíly mezi adolescenty v závislosti na odlišných sociodemografických charakteristikách jedinců a význam partnerského vztahu v adolescenci pro podobu a kvalitu partnerského vztahu v rané dospělosti.

Tato studie je charakteristická svou longitudinální povahou. Zkoumá změny v čase u jedné skupiny adolescentů s věkovým rozpětím sedmi let. Data byla sbírána v letech 1995 až 2002 a dělo se tak v rámci projektu Národní longitudinální studie zdraví dospívajících (*National Longitudinal Study of Adolescent Health*), vzorek byl tudíž dostatečně heterogenní, co se týče pohlaví, věku, rasy či etnicity, socioekonomického statusu a rodinného prostředí, z něhož respondenti pocházeli. Proběhly tři vlny sběru dat, přičemž v první vlně bylo věkové rozložení respondentů mezi 11 a 18 lety, ve druhé vlně ti samí respondenti dosahovali věku 13 až 20 let a ve vlně třetí 18 až 25 let. Poslední uvedené věkové období vnímají autorky již jako ranou dospělost a výsledky z tohoto období srovnávají se vzorci partnerského chování, které byly u jednotlivců zjištěny v adolescentním věku. V první a druhé vlně sběru čítal vzorek 8 949 respondentů, ve třetí vlně jich bylo 7 258.

Sadou otázek bylo nejprve zjišťováno, zda se adolescent nacházel v nějakém romantickém vztahu za posledních 18 měsíců. Další otázky se týkaly vývoje vztahu v čase, jeho stability, změny a směru této změny. Tím je myšleno, zda například adolescent z příležitostného scházení se s více osobami postoupil kupředu do stálého vztahu s jednou osobou nebo se naopak regredoval. Dále byla mapována kvalita případného partnerského vztahu v oblasti jeho výlučnosti a vzájemnosti, sexuálních aktivit v rámci vztahu a emoční intimity mezi partnery. Dotazník zahrnoval i otázky na sociodemografické údaje. Otázky ve třetím sběru dat, které se tedy týkaly už skupiny pojímané jako raně dospělé, byly specifické a zjišťovaly počet partnerských vztahů v uplynulých šesti letech, zkušenost se společným bydlením s partnerem nebo to, zda jedinec uzavřel manželství.

Co se týče výsledků tohoto výzkumu, první hypotézou autorek bylo, že v případě většiny adolescentů bude jedinec postupovat od ojedinelého krátkého vztahu v rané adolescenci, přes několik partnerských zkušeností během střední adolescence, až k jednomu stabilnímu partnerskému vztahu v pozdní adolescenci. Skutečně se ukázalo, že z větší části (u dvou třetin respondentů) kopíroval vztahový vývoj výše popsané schéma. U méně než jedné třetiny respondentů byl pak mezi první a druhou vlnou sběru dat zaznamenaný pád z vyššího stupně na pomyslné vztahové vývojové linii na stupeň nižší, což znamená kupříkladu, že v první vlně sběru jedinec uvedl, že se nachází v jednom stabilním partnerském vztahu a ve vlně druhé, že momentálně s nikým nechodí. Rozdíly samozřejmě panovaly mezi jednotlivými věkovými skupinami. Ukázalo se, že středně staří adolescenti třikrát častěji uváděli, že se nachází ve stabilním a stálém partnerském vztahu. U nejstarší skupiny adolescentů tomu tak bylo desetkrát častěji oproti mladším jedincům.

K testování druhé hypotézy, která se zabývá kvalitami partnerského vztahu v adolescenci, byly použity jen dotazníky těch respondentů, kteří uvedli, že se zrovna nacházejí v partnerském vztahu ve druhé fázi sběru dat (N = 4 843). Předpoklad autorek byl, že jak se partnerské vztahy adolescenta budou vyvíjet směrem ke stabilnějším vztahům, budou se zároveň stávat více dyadickými, s tendencí k větší sexuální a emocionální intimitě. Tuto tendenci potvrdily i výsledky. S rostoucím věkem (tedy především ve střední a pozdní adolescenci) a s posunem do vyšších stádií vztahového vývoje ke stabilnímu partnerskému vztahu, rostlo i zapojení jedince do vztahu jakožto párového celku (dále jen „*dyadic involvement*“). Rozdíl byl ovšem mezi jednotlivými skupinami adolescentů. Partnerské vztahy zúčastněných dívek vykazovaly v porovnání s chlapci vyšší *dyadic involvement*.

Oproti tomu v partnerských zkušenostech zástupců černošské populace a adolescentů pocházejících z nižší socioekonomické vrstvy byl *dyadic involvement* nižší.

Co se týče sexuálních aktivit adolescentů, výsledky ukázaly, že ti, kteří se nacházeli ve stálém partnerském vztahu, již zažili pohlavní styk se sedmkrát vyšší pravděpodobností, než adolescenti, kteří v takovém vztahu nebyli. Opět se ale objevily rozdíly mezi jednotlivými skupinami. Častější byla zkušenost s pohlavním stykem u dívek oproti chlapcům, u černošské populace a adolescentů z nižší socioekonomické vrstvy.

Poslední zkoumanou kvalitou byla emocionální intimita mezi partnery. Stejně jako u předchozí kategorie, stálý partnerský vztah byl významným prediktorem vyšší emocionální intimity a to navíc v závislosti na délce tohoto vztahu, kdy se míra emocionální intimity zvyšovala s délkou vztahu. Tentokrát nebyly pozorovány rozdíly mezi pohlavími a ani rozdíly dané věkem. Tedy skutečně záleželo víceméně pouze na stabilitě a délce partnerského vztahu. Nicméně opět pozorujeme určitou odlišnost u černošů a adolescentů hispánského původu, jejichž vztahy vykazují nižší míru emocionální intimity než vztahy ostatních respondentů. Srovnávání rozdílů mezi různými skupinami adolescentů, ať už socioekonomicky nebo rasově odlišnými, tvoří velkou část studie. Zjištění ukazují nejen to, že adolescenti z černošské populace a také ti pocházející z nižší socioekonomické vrstvy, zažívají, jak již bylo řečeno, ve vztahu nižší míru emocionální intimity, vyšší míru intimity sexuální, ale také to, že pokud navážou nějaký romantický vztah, s vyšší pravděpodobností se vyvine ve vztah stálý.

Oddělenou kapitolou tohoto výzkumu je souvislost adolescentních partnerských zkušeností s partnerskými vztahy a chováním v rané dospělosti. Co se týče množství navázaných vztahů, z výpovědí sebraných v poslední vlně sběru dat například vychází, že respondenti, kteří v adolescenci měli zkušenost s déle trvajícím a stabilním partnerským vztahem, zažili oproti ostatním za dobu šesti let, kdy výzkum probíhal, méně vztahů v průměru. Pokud bychom mezi sebou srovnali skupiny s různými sociodemografickými charakteristikami, méně vztahů oproti ostatním prožili černí a hispánští adolescenti a také adolescenti s nižším socioekonomickým statusem. Byla zkoumána ovšem i pravděpodobnost uzavření manželství s ohledem na partnerské zkušenosti a chování v adolescenci. Podle výsledků byla u těch respondentů, kteří uvedli zkušenost se stabilním partnerským vztahem, vyšší pravděpodobnost, že už v rané dospělosti (tedy v rozmezí 18 a 25 let, jak ji pojímají autorky) vstoupí do manželství. Co se ovšem týče spolubydlení s partnerem v rané dospělosti, kromě těch, kteří v adolescenci nezažili žádný partnerský vztah, statisticky se neliší ti, kteří

v adolescenci se vztahy spíše experimentovali od těch, kteří za sebou mají zkušenost se stálým vztahem.

Tématem významu partnerského vztahu v adolescenci pro vztah v rané dospělosti se rovněž zabývala studie Madsenové a Collinse (2011). Studie uvádí, že jedinci, kteří měli ve střední adolescenci méně partnerů, a jejich partnerské vztahy byly kvalitnější, vykazují v rané adolescenci plynulejší interakci s partnerem zahrnující kvality jako řešení konfliktů ke spokojenosti obou stran či efektivní a správně načasovanou vzájemnou péči. Oproti tomu partnerský vztah raně dospělých jedinců, kteří měli ve střední adolescenci více partnerů, vykazuje více negativ.

Východiskem již zmíněné práce Lacinové et al. (2008) byly výše popsané teoretické koncepty Furmana a Wehnerové (1994) a Browna (1999). Autorky zjišťovaly u vzorku patnáctiletých adolescentů, co si představují pod pojmem „chodit s někým“, přičemž respondenti mohli uvést více výpovědí. Jejich výpovědi řadily zpětně do následujících kategorií: obecná vyjádření (72,6 % respondentů), afiliace (54,7 %), citová vazba (45,3 %), závazek (13,2 %), fyzický kontakt (7,5 %), nezařaditelné (3,8 %) a nevím (2,8 %). Předpokladem, který autorky pouze částečně podpořily svými zjištěními, bylo, že reprezentace partnerského vztahu bude u takto starých adolescentů podobná reprezentaci vztahu přátelského, a bude tedy zahrnovat nejčastěji afiliativní charakteristiky (zábava, společné volnočasové aktivity apod.). Byly ovšem pozorovány rozdíly mezi dívkami a chlapci. Dívky o něco častěji než afiliativní charakteristiky (61,2 % respondentek), uváděly charakteristiky typické pro citovou vazbu (63,3 %). Chlapci oproti tomu uváděli výpovědi v oblasti citové vazby pouze ve 29,8 % případů. Autorky diskutují, že příčinou rozdílu může být skutečnost, že dívky v tomto věku často navazují romantický vztah se starším partnerem, se kterým mohou zažívat „dospělejší“ vztah zahrnující již prvky péče, podpory či vzájemného závazku.

Studie se zaměřila i na adolescenty percipované výhody a nevýhody partnerského vztahu. Nejčastěji uváděnou výhodou (vyskytla se u 67 % všech respondentů) bylo „mít někoho blízkého“. Následovaly odpovědi týkající se pozitivních emocí spojených se vztahem a jeho prožíváním (35,8 %). Fyzický kontakt byl stejně jako u předchozí otázky velmi málo uváděn, za výhodu partnerského vztahu ho označilo pouze 2,8 % respondentů. Nejčastěji uváděnou nevýhodou byly oproti tomu partnerské problémy (45,3 % respondentů), omezení související se vztahem (36,8 %) a rozchody a jejich negativní konsekvence (15,1 %). Více nevýhod uváděly dívky oproti chlapcům.

Autorky upozorňují na to, že ačkoliv výzkum poskytuje náhled na subjektivní vnímání partnerského vztahu adolescenty, získané výpovědi mohou podléhat zkreslení, jelikož se jedná o téma intimní a osobně významné, o kterém museli dospívající respondenti vypovídat v přímém rozhovoru s dospělým administrátorem. Mohl se zde tedy projevit efekt sociální desirability.

6. Sexualita jako součást partnerských vztahů v adolescenci

Pohlavní dozrávání a rozvoj sexuality patří k ústředním procesům probíhajících v období adolescence. Ačkoliv velké množství studií, zabývajících se adolescentní sexualitou, soustředí svou pozornost na pohlavní styk, první zkušenosti adolescentů s ním a především pak na jeho možné negativní konsekvence, sexualita v sobě zahrnuje mnohem širší repertoár projevů. Jsou jimi autoerotické praktiky, nepohlavní praktiky (přičemž zkušenost s nimi většinou předchází samotnému pohlavnímu styku), ale například i očekávání a pocity jedince a jeho postoje k sexualitě. Taktéž není věnováno příliš pozornosti pozitivům, které sexualita v dospívání přináší. Doposud víme málo o kvalitě sexuálních prožitků v rámci romantického vztahu dospívajících, či o tom, jakým způsobem může sexuální sblížení posílit vzájemnou emocionální intimitu mezi partnery (Arnett, 2008). Tato kapitola shrnuje některá nová zjištění týkající se významu a role sexuality a jejích aspektů v rámci partnerského vztahu adolescentů.

Bonino, Cattelino & Ciairano (2005) poukázali na to, že sexuální aktivita má nejméně tři zásadní role v adolescentním vývoji. První se týká získávání statusu dospělého. Sexuální aktivita je důležitá pro vývoj autonomie jedince a pro integraci složek sexuality do celkové osobní identity adolescenta. Co se týče druhé role, sexuální aktivita v adolescenci do určité míry sytí potřebu objevovat, experimentovat či překračovat nastavená pravidla a zákazy, což je charakteristické pro období adolescence. Nakonec je důležitá i pro lepší přijetí v rámci vrstevnické skupiny (Bonino et al., 2005 dle Salerno, Tosto & Antony, 2015).

Romantické vztahy vytváří prostředí, ve kterém jedinec rozvíjí svou sexualitu a sexuální identitu více než kde jinde. Jsou pro adolescenta příležitostí prozkoumat své do sexuální oblasti zaměřené emoce, vyjádřit své touhy a sexuálně se realizovat. V rámci vztahu se také jedinec utvrzuje ve svých sexuálních preferencích nebo je naopak modifikuje. Zjišťuje, co od partnera očekává a co je od něj očekáváno. Navíc sexuální zájem druhé osoby také pozitivně ovlivňuje jedincův sebeobraz (Diamond & Savin-Williams, 2011). Adolescent se ale zároveň učí být dostatečně empatický (nejen) k sexuálním potřebám a pocitům partnera, pečovat o ně a dbát na ně i při vyjadřování vlastních potřeb a tužeb. Rozvíjí se i vzájemnost a schopnost jedince sám sebe před partnerem odhalit, což jsou kompetence důležité pro vytvoření blízkého vztahu s partnerem (Shuman, Connolly & McIsaacs, 2011).

Sexuální aktivita je většinou v různé podobě součástí zralejších adolescentních vztahů. Přesto výzkumy naznačují, že v očekávání dospívajících od partnerského vztahu, není fyzický kontakt mezi partnery považován zdaleka za nejdůležitější. Výzkum provedený v USA

zahrnující vzorek 18 392 adolescentů ve věkovém rozpětí 12 až 19 let zjišťoval, jaké projevy chování by si respondenti přáli, aby zahrnoval jejich ideální partnerský vztah. Výsledky ukázaly, že nesexuální projevy byly uváděny jako očekávané a žádané častěji než projevy sexuální (nepohlavní praktiky a pohlavní styk). Typické pořadí projevů chování v partnerském vztahu, který respondenti vnímali jako ideální, pak bylo následující: držení se za ruce, chození ven jen spolu sami, obeznámení okolí s tím, že jsme pár, líbání, vyznání lásky, vzájemné dotyky a pohlavní styk. Takovéto pořadí, kdy pohlavnímu styku předcházelo přiznání vztahu okolí, vzájemné vyznání citů a doteky, nejčastěji uváděli i respondenti s jinou než heterosexuální orientací, kteří byli ve výzkumném vzorku taktéž zahrnuti (Choukas-Bradley, Goldberg, Widman, Reese & Halpern, 2015). S těmito zjištěními jsou v souladu i výše uvedené výsledky Lacinové et al. (2008).

K prvnímu pohlavnímu styku, tedy ke koitarché, dochází podle výzkumů častěji než s náhodným partnerem v rámci romantického vztahu. Podle výzkumů sexuálního chování v ČR Weisse a Zvěřiny (2001) dochází u dívek i chlapců k prvnímu pohlavnímu styku v průměru ve věku 17 až 18 let. Se stálým partnerem tuto první zkušenost uskutečnilo o něco méně než 70 % mužů v průměru po půl roce vztahu. Dívky uvádějí stálého partnera při prvním pohlavním styku v 88 % případů a tento krok podnikají v průměru po 8 měsících ve vztahu. S tím, že první pohlavní styk probíhá převážně v rámci vztahu, korespondují i výsledky zahraničních studií (například Manning, Longmore & Giordano, 2000; Elo, King & Furstenberg, 1999). Co se týče průměrného věku koitarché, tak například kanadská studie využívající data z Národního průzkumu zdraví populace (*National Population Health Survey*) autorů Maticka-Tyndaleové, Barretta a McKaye (2000) uvádí jako průměrný věk prvního pohlavního styku taktéž 17 let, což je údaj shodný pro ženy i pro muže. V rámci finské populace je oproti tomu průměrný věk prvního styku u dívek 16 a u chlapců 17 let (Kontula, 2009).

Podstatné zjištění v rámci problematiky romantických vztahů a sexuálního chování vychází z již jednou zmíněného výzkumu Blunt-Vintiové et al. (2015). Autoři uvádějí, že u respondentů, kteří svého partnera poznávali delší dobu a zároveň vypovídali o tom, že mají pocit, že ho dobře znají, byla vyšší míra spokojenost jak v sexuální oblasti tak obecně ve vztahu.

Spojitosť mezi postojem k partnerskému vztahu a sexuálním chováním zkoumali američtí autoři Jonesová a Furman (2011). Ti zjistili, že adolescenti s vyhýbavým postojem měli pozdější zkušenost s pohlavním stykem, provozovali ho méně častěji a taktéž se méně častěji

věnovali nepohlavním sexuálním praktikám. Měli také méně sexuálních partnerů. Oproti tomu adolescenti s úzkostným postojem měli častěji pohlavní styk a častěji provozovali i nepohlavní sexuální praktiky. Více než ostatní respondenti měli také zkušenost s rizikovým sexuálním chováním. Autoři uvádějí, že v tomto ohledu se úzkostní jedinci velmi obávají odmítnutí ze strany partnera, snaží se mu za každou cenu přiblížit a přespříliš do vztahu investují a to i v oblasti sexuality. Naopak vyhýbavým jedincům je méně příjemná vzájemná partnerská intimita, kterou může podporovat právě fyzický kontakt, jehož se podle autorů z toho důvodu účastní méně.

Je mnoho dalších témat, která se těší v oblasti adolescentní sexuality pozornosti výzkumníků, ale kterým se, vzhledem k rozsahu a taktéž tématu práce, nevěnuji. Je jím například často zkoumané téma antikoncepce či rizikového sexuálního chování. Zkoumané je ale například i téma religiozity a jejího vlivu na sexuální chování, či rozdíly v prožívání prvního pohlavního styku u adolescentů.

7. Návrh výzkumu

Tato část je věnovaná popisu výzkumného projektu s názvem *Přítomnost partnerských vztahů v adolescentní populaci – srovnání české a vietnamské populace žijící v ČR*. Výzkum nabídne nejen srovnání mezi dvěma skupinami adolescentů s odlišnou etnickou příslušností, ale bude zároveň testovat souvislost mezi věkem respondentů a výskytem a délkou partnerských vztahů.

7.1 Teoretická východiska

V zahraničních výzkumech, které se (mimo jiné) věnují i srovnání etnicky či rasově odlišných skupin adolescentů, uvedených v této práci, ale rovněž v těch, které jsem do teoretické části práce nezahrnula, se opakovaně objevují závěry, že původem asijsťtí adolescenti oproti ostatním navazují partnerské vztahy později a jsou celkově méně zapojeni do romantických aktivit.

Carver et al. (2003) ve své studii v rámci národně reprezentativního vzorku populace adolescentů v USA zjistil u vzorku asijské populace výrazně nižší počet partnerských vztahů i tzv. „*liked relationships*“ (definovaných v literárně-přehledové části práce, která tuto studii podrobněji shrnuje). Partnerský vztah zažilo pouhých 42 % ze všech těchto respondentů, oproti ostatním skupinám adolescentů, u nichž do této kategorie spadalo vždy více než 50 % všech respondentů. Stejně tomu bylo i v případě kategorie prožitých „*liked relationships*“.

Stejně závěry uvádí i kanadský výzkum raně adolescentní populace Connollyové et al. (2004). Asijsťtí respondenti nejenže vyjadřovali menší zájem o romantické vztahy, méně se účastnili aktivit spojených s navázáním takovýchto vztahů a načasování jejich prvních partnerských zkušeností bylo oproti ostatním vrstevníkům posunuté, ale byli i méně častěji zapojeni ve smíšených vrstevnických skupinách. Taktéž studie Meierové a Allenové (2009) přišla se závěrem, že asijská populace navazuje v adolescenci méně partnerských vztahů v porovnání s vrstevníky. Uváděn je i vyšší průměrný věk při prvním pohlavním styku (Zimmer-Gebmeck & Helfand, 2008).

V České republice žije podle údajů Českého statistického úřadu z roku 2011 téměř 30 000 lidí hlásících se k vietnamské národnosti a tvoří tak čtvrtou nejpočetnější komunitu s jinou než českou (případně moravskou či slezskou) národností (ČSÚ, 2014). Ovšem samotní vietnamšťtí občané odhadují početnost své komunity v ČR na 60 000 až 70 000 lidí. Na všech českých školách studovalo ve školním roce 2003/2004 dohromady 34 101 cizinců, z toho bezmála 6 000 vietnamské národnosti. Z tohoto počtu by pak zhruba 2 500 jedinců spadalo do

námi zkoumané věkové kategorie (Černík, 2006). Jsem si vědoma toho, že jde o starší údaje, proto je můj odhad potenciálního počtu vietnamských respondentů velmi přibližný a uvádím ho spíše pro ilustraci.

Co se týče druhého záměru navrhovaného výzkumu, kterým je testovat souvislost mezi zvyšujícím se věkem respondentů a mírou výskytu a délkou partnerských vztahů, i v tomto případě vycházím především z již zmíněných zahraničních studií. Carver et al. (2003) uvádí, že s narůstajícím věkem respondentů, rostlo i procentuální zastoupení partnerských vztahů. Přehledně je tento postupný nárůst možno vidět v Tabulce 1 v přílohách práce. Ve shodě s teoretickými koncepcemi vývoje adolescentního partnerského vztahu jsou zjištění Meierové a Allenové (2009), které uvádí, že u starších adolescentů se ve větší míře objevují dlouhodobé stabilní vztahy, nežli je tomu u těch mladších (v rané a střední adolescenci). Ti například ve studii Connollyové et al. (2004) uvádí jako nejčastější délku trvání partnerského vztahu 8 týdnů. V českém výzkumu patnáctiletých adolescentů byla pak výsledná průměrná délka trvání vztahu 8 až 10 týdnů.

7.2 Cíl výzkumu

Jak již bylo zmíněno, v českém prostředí není adolescentním partnerským vztahům věnováno mnoho pozornosti. Cílem tohoto výzkumného projektu by tedy bylo především zmapovat tuto problematiku a přinést výsledky získané v rámci reprezentativního vzorku populace, které by poskytly základnu pro budoucí výzkumnou činnost v této oblasti.

Mým záměrem je zároveň otestovat výše uvedená zjištění, která vzešla ze zahraničních výzkumů, a která se týkají rozdílů mezi bělošskou adolescentní populací a minoritní asijskou populací žijící v dané zemi. V případě této studie se tedy bude jednat o srovnání české a minoritní vietnamské populace adolescentů.

7.2.1 Výzkumné hypotézy

Na základě uvedených teoretických východisek a výzkumných zjištění jsem zformulovala následující hypotézy:

H₀: Vzorek populace českých a vietnamských adolescentů se nebude statisticky významně lišit co do přítomnosti partnerských vztahů.

H_A: Vzorek populace českých a vietnamských adolescentů se bude statisticky významně lišit co do přítomnosti partnerských vztahů, přičemž ve vzorku českých adolescentů se bude vyskytovat partnerských vztahů signifikantně více.

H0₂: Vzorek populace českých a vietnamských adolescentů se nebude statisticky významně lišit co do přítomnosti vztahů, ve kterých respondenti budou vykazovat romantickou aktivitu, ale nenazvou je partnerskými.

HA₂: Vzorek populace českých a vietnamských adolescentů se bude statisticky významně lišit co do přítomnosti vztahů, ve kterých budou respondenti vykazovat romantickou aktivitu, ale nenazvou je partnerskými, přičemž ve vzorku českých adolescentů se takových vztahů bude vyskytovat signifikantně více.

H0₃: Nebude nalezena korelace mezi věkem zkoumaného vzorku adolescentů a mírou výskytu partnerských vztahů.

HA₃: Bude nalezena korelace mezi věkem zkoumaného vzorku adolescentů a mírou výskytu partnerských vztahů. Tato korelace bude pozitivní, tedy se stoupajícím věkem respondentů bude stoupat i míra výskytu partnerských vztahů v populaci.

H0₄: Nebude nalezena korelace mezi věkem zkoumaného vzorku adolescentů a délkou partnerských vztahů, kterou budou respondenti uvádět.

HA₄: Bude nalezena korelace mezi věkem zkoumaného vzorku adolescentů a délkou partnerských vztahů, kterou budou respondenti uvádět. Tato korelace bude pozitivní, tedy se stoupajícím věkem se bude uváděná délka partnerských vztahů zvyšovat.

7.3 Výzkumný design

Navrhovaná studie bude mít transversální charakter. Cílem je v kratším časovém horizontu sebrat data od vybraného vzorku adolescentů spadajících do určeného věkového rozmezí 12 až 19 let. Zároveň se jedná o korelační studii, ve které nebude zjišťovaná kauzalita sledovaných jevů s charakteristikami respondentů, ale pouze jejich souvislost.

7.3.1 Popis vzorku

Ve shodě s výzkumným vzorkem použitým ve studii Carvera et al. (2003) jsem určila dolní věkovou hranici pro respondenty na 12 let. Dvanáct let byl taktéž průměrný věk respondentů v již blíže popsané studii Connollyové et al. (2004). Horní věkovou hranicí jsem stanovila 19 let z toho důvodu, aby bylo možné zahrnout respondenty z posledních ročníků institucí vyššího sekundárního vzdělávání. Respondenti, kteří tuto horní hranici překročí, nebo věkem nedosáhnou na dolní hranici, budou ze vzorku vyřazeni.

Jedním z cílů výzkumu je získat informace od reprezentativního vzorku populace. Vzorek by tedy měl být dostatečně heterogenní. Záměrem je získat respondenty ze všech 14 krajích České republiky a taktéž z co nejvíce typů škol. Vzorek by neměl být omezený jen na studenty škol sídlících ve velkých krajských městech, ale měli by být zahrnutí taktéž respondenti studující v menších městech, případně na vesnicích. Možná omezení tohoto záměru jsou zmíněna v části diskuze. Typy škol, z nichž bychom chtěli respondenty získávat, jsou následující:

- druhý stupeň základních škol,
- gymnázia – s osmiletým, šestiletým i čtyřletým programem,
- střední odborné školy – čtyřleté studium s maturitní zkouškou,
- střední odborná učiliště – dvouleté či tříleté studium s výučním listem,
- nástavbové studium s maturitní zkouškou,
- konzervatoře.

(MŠMT, nedat.)

Vzhledem k věkovému rozpětí studentů nástavbového studia s maturitou a rozpětí našeho výzkumného vzorku, bychom v tomto specifickém případě oslovili jen ty studenty, kteří by nepřekročili horní věkovou hranici 19 let.

7.3.2 Použité metody a proces sběru dat

Ke sběru dat bude sloužit krátký anonymní online dotazník založený především na otázkách z výzkumu Carvera et al. (2003). Dotazník bude mít, co se týče otázek, následující strukturu.

1. Demografické charakteristiky respondenta

Respondent bude vyplňovat svůj věk v celých letech, pohlaví a taktéž národnost. U tohoto bodu bude na výběr ze tří možností: česká, vietnamská, jiná. Respondenti, kteří vyplní jinou než českou či vietnamskou národnost, budou (vzhledem k záměru studie) při analýze dat vyřazeni. Pro respondenty, kteří vyplní, že se hlásí k vietnamské národnosti, bude určena následující otázka zjišťující, jakým jazykem komunikuje respondent se svými rodiči doma. Touto otázkou byla ve studii Connollyové et al. (2004) zjišťována míra akulturace vzorku asijské minoritní populace žijící v Kanadě. Získaná informace bude sloužit pouze k pozdějšímu podrobnějšímu popisu výzkumného vzorku vietnamských adolescentů a v rámci statistické analýzy dat nebude zkoumána její souvislost s pozorovanými jevy.

2. Přítomnost partnerského vztahu

Respondent bude mít za úkol zařadit se do jedné z následujících kategorií:

- Aktuálně prožívá, nebo za posledních 18 měsíců prožil/a, partnerský vztah.
- Aktuálně prožívá, nebo za posledních 18 měsíců prožil/a vztah, který nepovažuje za partnerský, ale ve kterém pociťoval/a k druhému citovou náklonost a vykazoval/a v něm romantickou aktivitu, která zahrnovala některý z následujících tří projevů chování: držení se za ruce, polibky na ústa, vzájemné eroticky motivované dotyky či pohlavní styk.
- Za posledních 18 měsíců neprožil/a žádný takovýto vztah.

Jak již bylo řečeno, kategorie jsou z velké části převzaté z výzkumného designu Carvera et al. (2003). Nicméně v definici druhé kategorie byly pro účely této studie provedeny určité změny. V původním znění americké studie byla tato kategorie definována třemi projevy chování, kterými byly: držení se za ruce, polibky na ústa, slovní vyjádření lásky či náklonosti. Všechny tyto projevy musely být uskutečněny s jednou a tou samou osobou a zároveň s někým, kdo nepatřil do rodiny daného respondenta. Pokud respondent odpovídal kladně na všechny tyto dotazy, pak byl zařazen mezi jedince, kteří v posledních 18 měsících prožili partnerský vztah.

V této navrhované studii ovšem budeme respondenty, kteří se zařadí do druhé kategorie, klasifikovat jako jedince, kteří vykazují romantickou aktivitu. Výsledky z této kategorie budou sloužit pro ověření druhé hypotézy. Z toho důvodu je druhá kategorie definována jako opěťovaná citová náklonost k druhé osobě, která je zároveň vyjádřena některým nebo všemi uvedenými projevy chování.

3. Délka partnerského vztahu

Pro ty respondenty, kteří se zařadí do skupiny, která právě prožívá či v posledních 18 měsících prožila partnerský vztah, bude určena otázka zjišťující délku tohoto vztahu v měsících. Pokud adolescent zažil za posledních 18 měsíců více vztahů, bude požádán, aby uvedl délku toho nejdelšího z nich. Délku partnerského vztahu budou respondenti uvádět v týdnech. Případná omezení, vyplývající z této otázky uvádím v rámci diskuze.

Návrh konkrétního obsahu a struktury tohoto dotazníku je uveden v přílohách práce. Při realizaci výzkumu by byla nutná úprava s ohledem na elektronickou formu dotazníku, která by byla preferovaná.

Jelikož je dotazník jednoduchý a časově nenáročný, sběr dat proběhne v rámci školní výuky a to (vzhledem k online formě dotazníku) v hodinách, ve kterých žáci mají přístup k počítačům. V úvahu připadají například hodiny informační výchovy či občanské výchovy, ale řídili bychom se především konkrétními návrhy dané školy.

Pro komunikaci s jednotlivými školami a pro zadání dotazníků, které by zahrnovalo představení výzkumu a případné dotazy respondentů, bychom oslovili studenty vysokých škol, konkrétně oborů psychologie a pedagogiky, kterým by tato problematika mohla být blízká. Zúčastnit se ovšem budou moci i studenti jiných oborů. Všichni zájemci budou následně seznámeni s celým výzkumem a vyškoleni. Tato práce bude finančně ohodnocena.

Cílem je kontaktovat co největší množství výše definovaných typů škol v každém kraji. Školy budou vyhledány pomocí nenáhodného výběru.

7.4 Zpracování dat

Sebraná data budou kvantitativní povahy a k jejich analýze bude použit statistický program SPSS. Hypotézy budou testovány na hladině významnosti 5 %.

V první hypotéze sledujeme nezávislou proměnnou, kterou je národnost respondenta, a závislou proměnnou, kterou je sebezařazení respondenta do následující kategorie: aktuálně prožívá, nebo za posledních 18 měsíců prožil/a, partnerský vztah. První alternativní hypotéza předpokládá, že na zvolené hladině významnosti bude nalezen rozdíl mezi vzorkem české a vietnamské adolescentní populace ve výskytu respondentů, kteří se do této kategorie zařadí, přičemž signifikantně více bude těchto respondentů ve vzorku populace české. Pro testování této hypotézy bude použita statistická metoda chí-kvadrát.

Stejnou metodou bude testována druhá hypotéza. Nezávislou proměnnou v tomto případě zůstává národnost respondenta, závislou proměnnou se stává sebezařazení respondenta do následující kategorie: aktuálně prožívá, nebo za posledních 18 měsíců prožil/a, vztah, který nenazývá partnerským, ale vykazuje v něm (výše definovanou) romantickou aktivitu. Druhá alternativní hypotéza předpokládá, že na zvolené hladině významnosti bude nalezen rozdíl mezi vzorkem české a vietnamské adolescentní populace ve výskytu respondentů, kteří se do této kategorie zařadí, přičemž signifikantně více bude těchto respondentů ve vzorku populace české.

Třetí alternativní hypotéza předpokládá pozitivní korelaci mezi věkem a mírou výskytu partnerského vztahu. K jejímu testování bude použit Pearsonův korelační koeficient.

Stejným způsobem budeme postupovat i v případě čtvrté hypotézy, přičemž sledovanými kontinuálními proměnnými bude věk a délka vztahu uvedená respondentem. V rámci čtvrté alternativní hypotézy opět předpokládáme pozitivní korelaci mezi těmito dvěma proměnnými.

7.5 Diskuze

Z popsaných charakteristik navrhovaného výzkumu je patrné, že by šlo o projekt velmi rozsáhlý, s potenciálně velkým množstvím získaných dat, který by měl ambice přijít s výsledky zobecnitelnými na celou populaci českých i vietnamských adolescentů žijících v ČR. Vzhledem k nutnosti zapojit větší množství externích pracovníků, by se pravděpodobně jednalo i o projekt finančně náročný.

Za nevýhodu této studie považuji fakt, že by neměla longitudinální charakter a tudíž by nebylo možné zmapovat vývoj jednotlivých populací, věkových skupin a samozřejmě partnerského chování v čase. Postihli bychom pouze aktuální situaci v adolescentní populaci, která může podléhat proměnám v čase. Práce by nepřispěla k ověření teoretických konceptů vývoje partnerských vztahů v adolescenci.

Jelikož navrhovaná studie nemá experimentální charakter, nebude možné usuzovat na kauzalitu pozorovaných jevů. Tato skutečnost souvisí s očekávanými výsledky srovnání české a vietnamské adolescentní populace. Očekáváme, že ve shodě se zahraničními zjištěními bude vyvrácena naše první a druhá nulová hypotéza. To znamená, že ve vietnamské populaci adolescentů žijících v ČR se budou signifikantně méně často oproti populaci české vyskytovat partnerské vztahy i romantická aktivita. Nicméně, stejně jako zahraniční autoři, budeme schopni pouze diskutovat o možných příčinách těchto rozdílů, ale příčinnou souvislost v rámci této studie neprokážeme.

Další možné limity studie souvisí s jejím designem, konkrétně se způsobem sběru dat. Navrhovaná podoba předpokládá, že respondenti budou mít v rámci alespoň jednoho školního předmětu přístup k počítačům. Obávám se ovšem, že na některých školách by přístup k počítačům nemusel být umožněný především z důvodu technického vybavení školy. Na těchto školách by byla možnost zadání dotazníků v papírové podobě, přičemž získaná data by pracovníci posléze přepisovali do společného systému studie. Toto opatření by samozřejmě zvýšilo časovou i finanční náročnost, nicméně umožnilo by zahrnout do výzkumu větší škálu respondentů i z menších a hůře technicky vybavených základních škol. Konkrétní informace o technickém vybavení a časových možnostech by byly zjišťovány až na základě komunikace s vedením jednotlivých vybraných škol.

Jsem si vědoma toho, že do studie nebude z části možné zahrnout ty jedince, kteří mají pouze základní vzdělání a nepokračují pak ve vyšším sekundárním vzdělávání. Podle údajů MŠMT (nedat.) se jedná o 4 % populace.

Další možné limity by mohly plynout ze samotné komunikace se školami. Bylo by výhodné, kdyby byl výzkumný projekt zaštitěný některou z významných českých institucí, což by mohlo zvýšit důvěru a ochotu škol ke spolupráci, která je pro výzkum zásadní. I z toho důvodu považuji za důležitý důkladnější výběr a proškolení externích pracovníků, kteří by byli schopní celý projekt adekvátně v jednotlivých školách prezentovat.

Co se týče návrhu dotazníku, uvědomuji si, že pro případné respondenty by mohlo být obtížné odpovědět na poslední otázku dotazníku, která zjišťuje délku partnerského vztahu v týdnech. Podle výzkumu Carvera et al. (2003) jsou zvláště mladší adolescenti a chlapci hůře schopni určit jak začátek, tak konec vztahu. Možností by bylo vytvořit několik kategorií obsahující předem daná časová rozmezí, do kterých by se respondenti v závislosti na délce svého vztahu umístili. Tento způsob by byl ovšem obtížněji statisticky testovatelný.

Závěr

Bakalářská práce se věnovala problematice partnerských vztahů u adolescentů. Ačkoliv se jedná o oblast, která se začala těšit výzkumné pozornosti až v poměrně nedávné době, už nyní je patrné, že jde o oblast velice širokou, zasahující do mnoha sfér života a vývoje adolescenta. V rámci práce byl popsán význam partnerských vztahů pro vybrané oblasti vývoje jedince v tomto věku. Představeny ovšem byly i nejnovější studie zabývající se specifickými aspekty a souvislostmi partnerských vztahů v životě adolescenta.

Jedním z cílů práce bylo zároveň ukázat, o jak rozšířený fenomén se v rámci adolescentní populace jedná. Uvedeny byly jak závěry zahraničních, tak českých výzkumných projektů. Ukazuje se, že partnerské vztahy jsou v nezanedbatelné míře zastoupené i v populaci raně adolescentních jedinců. Se stoupajícím věkem pak jejich počet roste.

Podstatná část práce byla věnovaná vývoji partnerských vztahů adolescentů. Teoretické koncepty i výzkumná zjištění se shodují na tom, že pro vznik a formování vztahu je zásadní vrstevnická skupina, její vývoj a zapojení jedince do smíšených vrstevnických skupin. Partnerský vztah ovšem prochází v rámci vývoje sám o sobě proměnou. Původně povrchnější vztahy krátkého trvání se se stoupajícím věkem prohlubují a směřují k vyšší míře fyzické i emocionální intimity mezi partnery, až nakonec (často až na prahu dospělosti) dospějí ke kvalitám jako je vzájemná péče, oddanost a společná budoucí perspektiva páru. Je důležité dodat, že toto je pouze obecný vzorec vývoje partnerského vztahu v adolescenci, který pomíjí interindividuální variabilitu mezi dospívajícími jedinci.

Poslední kapitola teoretické části se věnovala sexualitě jako neopominutelné součásti partnerského vztahu adolescentů.

V části návrhu výzkumu byl představen projekt, jehož cílem by bylo srovnání české a vietnamské populace co do přítomnosti partnerských vztahů. Studie by zároveň ověřovala výsledky zahraničních výzkumů týkajících se výskytu a délky partnerských vztahů v rozdílných věkových kategoriích. Ačkoliv by se jednalo o projekt rozsáhlý a pravděpodobně i finančně náročný, jeho výsledky by mohly být velmi užitečné pro budoucí vědecké bádání v této oblasti.

Adolescentní partnerské vztahy, jejich význam, vývoj a specifika, jsou tématem obsahově velmi bohatým a zajímavým, které si jistě zaslouhuje velkou pozornost nejen zahraničních, ale

i českých odborníků. Jsem velmi ráda, že jsem touto prací mohla alespoň z malé části přispět do okruhu česky psané odborné literatury, která se tomuto tématu věnuje.

Seznam použité literatury

- Arnett, J. J. (2008). *Adolescence and Emerging Adulthood: A Cultural Approach (3rd ed.)*. Upper Saddle River: Pearson Education.
- Baam, L., Bos, H. M. W. & Jonas, K. J. (2014). How a Romantic Relationship Can Protect Same-sex Attracted Youth and Young Adults from the Impact of Expected Rejection. *Journal of Adolescence*, 37, 1293-1302.
- Beckmeyer, J. J. (2015). Comparing the Associations between three Types of Adolescents' Romantic Involvement and their Engagement in Substance Use. *Journal of Adolescence*, 42, 140-147.
- Blunt-Vinti, H. D., Wheldon, Ch., McFarlane, M. & Brogan, N. (2016). Assessing Relationship and Sexual Satisfaction in Adolescent Relationships Formed Online and Offline. *Journal of Adolescent Health*, 58(1), 11-16.
- Brown, B. B., Feiring, C. & Furman, W. (1999). Missing the Love Boat: Why Researches Have Shied Away from Adolescent Romance. In W. Furman, B. B. Brown & C. Feiring (eds.) *The Development of Romantic Relationships in Adolescence*. New York: Cambridge University Press.
- Carver, K., Joyner, K. & Udry, J. R. (2003). National Estimates of Adolescent Romantic Relationships. In P. Florsheim (ed.) *Adolescent Romantic Relations and Sexual Behavior. Theory, Research, and Practical Implications*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Coley, R. L. & Chase-Lansdale, P. L. (1998). Adolescent Pregnancy and Parenthood: Recent Evidence and Future Directions. *American Psychologist*, 53(2), 152-166.
- Collins, W. A. (2003). More than Myth: The Developmental Significance of Romantic Relationships During Adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 13(1), 1-24.
- Connolly, J. A. & Konarski, R. (1994). Peer Self-concept in Adolescence: Analysis of Factor Structure and of Associations with Peer Experience. *Journal of Research on Adolescence*, 4(3), 385-403.
- Connolly, J., Craig, W., Goldberg, A. & Pepler, D. (2004). Mixed-Gender Groups, Dating, and Romantic Relationships in Early Adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 14(2), 185-207.
- Cui, M., Ueno, K., Fincham, F. D., Donnellan, M. B. & Wickrama, K. A. S. (2012). The Association between Romantic Relationships and Delinquency in Adolescence

and Young Adulthood. *Personal Relationships*, 19, 354–366.

- Černík, J. (2006). *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Jinočany: H&H.
- Český statistický úřad. (2014). Národnostní struktura obyvatel – 2011. Dostupné online z: <https://www.czso.cz/csu/czso/narodnostni-struktura-obyvatel-2011-aqkd3cosup>.
- Davies, P. T. & Windle, M. (2000). Middle Adolescents' Dating Pathways and Psychosocial Adjustment. *Merrill-Palmer Quarterly*, 46(1), 90-118.
- Diamond, L. M. & Savin-Williams, R. C. (2011). Sexuality. In B. B. Brown & M. Prinstein (eds.). *Encyklopedia of adolescence (2nd Vol.)*. San Diego: Accademic Press
- Dowdy, B. B. & Klierer, W. (1999). Dating, Parent-adolescent Conflict, and Behavioral Autonomy. *Journal of Youth and Adolescence*, 27(4), 473-492.
- Dunphy, D. C. (1963). The Social Structure of Urban Adolescent Peer Groups. *Sociometry*, 26(2), 230-246.
- Elo, I. T., Berkowitz King, R. & Furstenberg, F. F. Jr. (1999). Adolescent Females: Their Sexual Partners and the Fathers of Their Children. *Journal of Marriage and Family*, 61(1), 74-84.
- Erikson, E. H. (1999). *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Erlandsson, K., Nordvall, C. J., Öhman, A. & Häggström-Nordin, E. (2012). Qualitative Interviews with Adolescents about „Friends-with-benefits“ Relationships. *Public Health Nursing*, 30(1), 47-57.
- Franzoi, S. L., Davis, M. H. & Vasquez-Suson, K. A. (1994). Two Social Worlds: Social Correlates and Stability of Adolescent Status Groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(3), 462-473.
- Furman, W. & Shaffer, L. (2003). The Role of Romantic Relationships in Adolescent Development. In P. Florsheim (ed.). *Adolescent Romantic Relations and Sexual Behavior. Theory, Research, and Practical Implications*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Furman, W. & Wehner, E. A. (1994). Romantic Views: Toward a Theory of Adolescent Romantic Relationships. In R. Montemayor, G. R. Adams & T. P. Gullotta (eds.). *Personal relationships during adolescence*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Harter, S. (2012). *The Construction of the Self: Developmental and Sociocultural Foundations (2nd ed.)*. New York: The Guilford Press.

- Choukas-Bradley, S., Goldberg, S. K., Widman, L., Reese, B. M. & Halpern, C. T. (2015). Demographic and Developmental Differences in the Content and Sequence in Adolescents' Ideal Romantic Relationship Behaviors. *Journal of Adolescence*, 45, 112-126.
- Janošová, P. (2008). *Dívčí a chlapecká identita - vývoj a úskalí*. Praha: Grada.
- Jones, M. C. & Furman, W. (2011). Representations of Romantic Relationships, Romantic Experience, and Sexual Behavior in Adolescence. *Personal Relationships*, 18, 144-164.
- Kontula, O. (2009). *Between Sexual Desire and Reality: The Evolution of Sex in Finland*. Helsinki, Finland: Väestöliitto - The Family Federation of Finland.
- Korchmaros, J. D., Ybarra, M. L. & Mitchell, K. J. (2015). Adolescent Online Romantic Relationship Initiation: Differences by Sexual and Gender Identification. *Journal of Adolescence*, 40, 54-64.
- Lacinová, L. & Michalčáková, R. (2006). Romantické vztahy. In P. Macek & L. Lacinová (eds.). *Vztahy v dospívání*. Brno: Barrister & Principal.
- Lacinová, L. (2016). *Partnerské vztahy na cestě do dospělosti*. Předneseno na 13. celostátní konferenci ČASP v Olomouci dne 12. 3. 2016.
- Lacinová, L., Michalčáková, R. & Masopustová, Z. (2008). Láska je láska: představy a zkušenosti patnáctiletých adolescentů. *E-psychologie*, 2(3).
- Langmeier, J. & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie (2., aktualiz. vyd.)*. Praha: Grada.
- Macek, P. (2003). *Adolescence*. Praha: Portál.
- Madsen, S. D. & Collins, W. A. (2011). The Salience of Adolescent Romantic Experiences for Romantic Relationship Qualities in Young Adulthood. *Journal of Research on Adolescence*, 21(4), 789–801.
- Manning, W. D., Longmore, M. A. & Giordano, P. C. (2000). The Relationship Context of Contraceptive Use at First Intercourse. *Family planning perspectives*, 32, 104-110.
- Maticka-Tyndale, E., Barrett, M. & McKay, A. (2000). Adolescent Sexual and Reproductive Health in Canada: A Review of National Data Sources and their Limitations. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 9(1), 41-65.
- Meier, A. & Allen, G. (2009). Romantic Relationships from Adolescence to Young Adulthood: Evidence from the National Longitudinal Study of Adolescent Health.

The Sociological Quarterly, 50, 308-335.

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (nedatováno). Struktury systémů vzdělávání a odborné přípravy v České republice 2009/2010. Dostupné online z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/system-vzdelavani-v-cr>.
- Salerno, A., Tosto, M. & Antony, S. D. (2015). Adolescent Sexual and Emotional Development: The Role of Romantic Relationships. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 174, 932-938.
- Seiffge-Krenke, I. & Burk, W. J. (2015). The Dark Side of Romantic Relationships: Aggression in Adolescent Couples and Links to Attachment. *Mental Health & Prevention*, 3, 135-142.
- Scharff, M. & Meyseless, O. (2008). Late Adolescent girls' Relationships with Parents and Romantic Partner: The Distinct Roles of Mothers and Fathers. *Journal of Adolescence*, 31, 837-855.
- Starks, T. J., Newcomb, M. E. & Mustanski, B. (2015). A Longitudinal Study of Interpersonal Relationships Among Lesbian, Gay, and Bisexual Adolescents and Young Adults: Mediation Pathways from Attachment to Romantic Relationship Quality. *Archives of Sexual Behavior*, 44(7), 1821-1831.
- Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie dětství a dospívání*. Praha: Karolinum.
- Walper, S. & Wendt, E. (2015). Adolescents' Relationships with Mother and Father and their Links to the Quality of Romantic Relationships: A Classification Approach. *European Journal of Developmental Psychology*, 12(5), 516-532.
- Weiss, P. & Zvěřina, J. (1997). Sexuální postoje obyvatel České republiky: Výsledky národního výzkumu. *Československá psychologie*, 41(3), 208-215.
- Wright, M. F. (2015). Cyber Aggression Within Adolescents' Romantic Relationships: Linkages to Parental and Partner Attachment. *Journal of Youth Adolescence*, 44, 37-47.
- Zani, B. (1993). Dating and Interpersonal Relationships in Adolescence. In S. Jackson & H. Rodriguez-Tomé (eds.). *Adolescence and its Social Worlds*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Zimmer-Gembeck, M. J. & Helfand, M. (2008). Ten Years of Longitudinal Research on U.S. Adolescent Sexual Behavior: Developmental Correlates of Sexual Intercourse, and the Importance of Age, Gender and Ethnic Background. *Developmental Review*, 28, 153-224.

Přílohy

Příloha 1

Tabulka 1 – Souhrnná tabulka procentuálního zastoupení partnerských vztahů či tzv. „*liked relationships*“ napříč věkovými skupinami vybraného vzorku adolescentů (Carver et al., 2003).

	N	Partnerský vztah za posledních 18 měsíců (%)	„Liked relationship“ za posledních 18 měsíců (%)	Žádný romantický vztah (%)
Celkem	11 973	55	9,7	35,2
Chlapci – celkem	5 703	53,3	10,6	36,1
12 let	126	25,7	13,4	60,9
13 let	706	37,4	9,1	53,5
14 let	872	45,4	10,1	44,5
15 let	962	49,4	11,6	39
16 let	1 013	54,5	12,7	32,8
17 let	1 028	65,7	10,7	23,6
18 let	819	68,9	9,3	21,9
Dívky – celkem	6 270	56,7	8,8	34,4
12 let	187	26,9	3,4	69,7
13 let	837	34,2	7,3	58,5
14 let	986	43,2	12,3	44,6
15 let	1 066	56,2	10,3	33,4
16 let	1 088	63,6	8,5	28
17 let	1 099	74,2	7,8	17,9
18 let	888	76,1	7,6	16,3

Příloha 2

Tabulka 2 – Zkušenost patnáctiletých adolescentů s romantickým vztahem, délka jeho trvání a četnost kontaktu (Lacinová et al., 2008).

Zkušenost s romantickým vztahem (%)	Celkem	Chlapci	Dívky	
aktuální vztah	18,1	16	20,5	
vztah v minulosti	52,1	52	52,3	
nemá zkušenost se vztahem	29,8	32	27,3	
Trvání vztahu (v týdnech)	M	SD	Medián	
Aktuální	10,2	9,5	8	
Minulý	8,4	10,2	5	
Kontakt (%)	Denně	Několikrát týdně	1x týdně	1x měsíčně a méně
osobní setkávání mimo školní prostředí	29,6	44,4	22,2	3,7
e-mail, icq, sms	73,1	11,5	7,7	7,7
Telefonování	12,0	32,0	28,0	28,0

Příloha 3

Návrh obsahu a struktury dotazníku určeného pro sběr dat v plánovaném výzkumném projektu s názvem *Přítomnost partnerských vztahů v adolescentní populaci – srovnání české a vietnamské populace žijící v ČR.*

1) **Věk (v celých letech):**

2) **Pohlaví**

žena

muž

3) **Národnost**

česká

vietnamská

jiná

4) **Jakým jazykem komunikuješ doma s rodiči? (vyplň pouze v případě, že jsi na předchozí 3. otázku odpověděl/a, že jsi vietnamské národnosti)**

česky

vietnamsky

jinak

5) **Zařaď se do jedné z následujících kategorií.**

Aktuálně prožívám, nebo jsem za posledních 18 měsíců prožil/a, partnerský vztah.

Aktuálně prožívám, nebo jsem za posledních 18 měsíců prožil/a vztah, který nepovažuji za partnerský, ale ve kterém jsem pociťoval k druhému citovou náklonost a který zahrnoval některý z následujících projevů chování: držení se za ruce, polibky na ústa, vzájemné eroticky motivované dotyky či pohlavní styk.

Aktuálně neprožívám, ani jsem za posledních 18 měsíců neprožil/a, ani jeden z těchto vztahů.

6) **Uveď délku svého partnerského vztahu v týdnech. Pokud jsi za posledních 18 měsíců prožil/a více partnerských vztahů, uveď délku trvání toho nejdelšího z nich. (vyplň pouze v případě, že jsi na předchozí 5. otázku odpověděl/a, že aktuálně prožíváš, nebo jsi za posledních 18 měsíců prožil/a, partnerský vztah):**